

SVEITSERSTILBYEN KIRKENÆR

BYGGESKIKKVEILEDER

DIGITAL UTGAVE
2014
(ORIGINALVERSJON: 2002)

GRUE KOMMUNE

Målsetting

Hovedmålsettingen med heftet er å øke interessen for byggeskikk hos de som eier og bor i gamle hus, og å gi dem selvtillit og å lære dem å verdsette husene som "barn av sin tid". I tillegg er det et delmål å øke bevisstheten til *alle* som ferdes i byen og langs gata, ikke bare gårdeierne. Ved å lære å kjenne igjen de forskjellige byggestilene, kan man enklere lese stedets utvikling, og få en dypere forståelse for hvorfor stedet ser ut slik det gjør.

Heftet er illustrert med mange bilder og skisser, for å være lett tilgjengelig for alle. I mange sammenhenger kan former og overflater være vel så informative som ren tekst.

Det er et håp fra prosjektgruppa at heftet blir brukt flittig, som oppslagsverk, som inspirasjonskilde, eller som ren dokumentasjon. Gamle hus er en stor ressurs for et tettsted, og rommer uendelig mye lokalhistorie. I tillegg har de stor verdi som identitetsskapende elementer i bybildet.

Arbeidsgruppa har bestått av:

- Turid Bjerkestrand Grue Kommune
- Johny Solvang, avd. ing. Grue Kommune
- Asbjørn Sandberg, Glassmester, Glassbua, Kirkenær
- Trond Sundby, Arkitektlaget A/S, Kongsvinger

Bakgrunn (vannmerke): veranda Solberg og Stenberg-gården

Fig. 01 Kongsgården, Kirkenær
Inngangsparti med farget glass

GRUE KOMMUNE

Innholdsfortegnelse

1.	Innledning.....	4
2.	Historisk utvikling av tettstedet Kirkenær.....	5
2.1.	Før Jernbanen 1893:.....	5
2.2.	Jernbanen 1893:.....	6
2.3.	50-tallet og frem til i dag:.....	7
3.	Stilperioder.....	8
4.	Sveitserstilbyen Kirkenær.....	19
4.1.	Huskavalkade 1-21.....	22
5.	Byggeveit.....	40
6.	Restaurering, rehabilitering og tilbygg.....	41
6.1.	Restaurering.....	43
6.2.	Restaurering av sveitserstil spesielt.....	44
6.3.	Rehabilitering.....	46
6.4.	Rehabilitering av sveitserstil spesielt.....	47
6.5.	Tilbygg.....	48
6.6.	Tilbygg sveitserstil spesielt.....	49
6.7.	Fyrstikkmodeller.....	50
7.	Farger.....	57
7.1.	Utvendige overflater.....	57
7.2.	Innvendige overflater.....	60
8.	Søknader og støtteordninger.....	62
9.	Bygningsdeler.....	63
10.	Litteraturhenvisning.....	64
11.	Foto-registrering/byplan.....	66

1. Innledning

Lønner det seg å sette i stand gamle hus, eller lønner det seg å bygge nytt? Begrepet ”å lønne seg” er et svært sammensatt ord, og inneholder flere faktorer enn pengeverdi alene. Blir det dyrere eller billigere å reparere et gammelt hus enn å bygge nytt? Hva med vedlikeholdskostnader over tid, og hva med fyringskostnader? Hvordan påvirker byggelånsrenter og evt. annen husleie totalsummen i en lang byggeperiode? Kan man få en brukbar planløsning ut av et gammelt hus ved å flytte på innvendige vegger, eller lar det meste ordne seg med ommøblering? Hva med estetikken? Kan et moderne hus fungere like godt på tomte som det gamle, og passer det i landskapet forøvrig? Hva med kulturhistoriske verdier, lar de seg måle i et kortsiktig perspektiv? Er gjenbruk bedre enn riving i et større, globalt energiregnskap?

Spørsmålene er mange, og hvert enkelt hus har sine muligheter og iboende kvaliteter. Det finnes ingen absolutte svar, men det er forskjell på gode og dårlige alternativer. Uansett er det viktig å planlegge prosessen godt, altså ”skynde seg langsomt”, slik at man ikke gjør ubotelig skade på det gamle huset.

Målsettingen må være å komme ut av byggeprosessen med en løsning man er godt fornøyd med, og som står i forhold til økonomien. En optimal løsning for et gitt bygg kan kanskje være en *kombinasjon* av restaurering og moderne tilbygg.

Fig. 02 Sæther, Kirkenær
Sveitserstilen slik vi alle kjenner den

GRUE KOMMUNE

2. Historisk utvikling av tettstedet Kirkenær.

Alle tettsteder har en utvikling som er nært knyttet til handel- og næringsvirksomhet. Utviklingen av Kirkenær sentrum skjøt fart etter at Solørbanen kom, og denne nyetableringen faller sammen med slutten av sveitserstilperioden. Derfor ble det bygd mange sveitserstilbygg, og de utgjorde på den tiden en helhet, tettstedet hadde et enhetlig uttrykk. I dag er bybildet mer brokete, med bygninger fra mange perioder side om side. En god del av sveitserstilbygningene har forsvunnet gjennom årenes løp, men noen står fortsatt igjen. Det påhviler myndigheter og gårdeiere et ekstra ansvar å forvalte disse eiendommene godt, slik at bybildet fortsetter å være sammensatt og vekslende.

Planene under viser tettstedet Kirkenær i utviklingen før og etter Solør-banen.

2.1. Før Jernbanen 1893:

Som tegningen viser var det svært få bygninger på det området som Kirkenær ligger i dag. Grue kirke lå ved den gamle Kongevegen nede ved Glomma, men denne brant ned i 1822.

Den nye kirken ble innviet i 1828 og ligger på kirkenærslettas høyeste punkt. Et lite, men mangfoldig senter ble etablert ved den nye kirken da en bonde flyttet gårdstunet sitt opp dit. Gården drev skyss-stasjon, handelsvirksomhet og brennevinutsalg. I 1858 ble Grues første rådhus bygget – det som i dag kalles for Klokkargården.

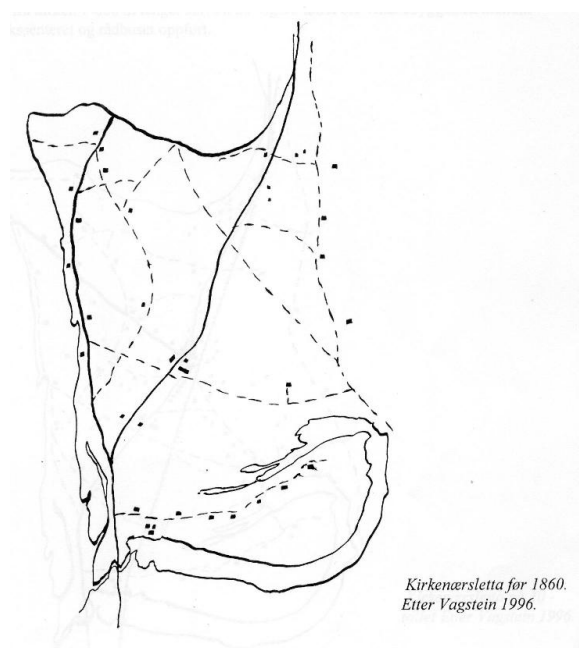

Fig. 03 Kirkenær før jernbanen

GRUE KOMMUNE

2.2. Jernbanen 1893:

Jernbanen ble åpnet i 1893 og førte til stor byggevirksomhet, og det ble dannet et kommersielt sentrum. Her ble det etablert butikker, håndverkere, kafeer, hotell og mangesidig virksomhet. Det ble en økonomisk blomstringstid ingen hadde sett maken til med handel, transport og turisme. Meieriet åpnet i 1902, og etableringen av sagbruk førte til transport av store mengder tømmer fra området. Alt dette – i kombinasjon med byggingen av Sandstad bru og Bruvegen - førte til økt aktivitet og transport i moderne stil. På 20- og 30-tallet ble villabebyggelsen mellom landbrukssenteret og rådhuset oppført.

Fig. 04 Kirkenær på 30-tallet

2.3. 50-tallet og frem til i dag:

På begynnelsen av 50-tallet ble Solør kraftlag etablert og dagens rådhus bygget. Ungdomsskolen og barneskolen kom etter dette. Industriområdet har ekspandert hele denne tiden- helt frem til det siste.

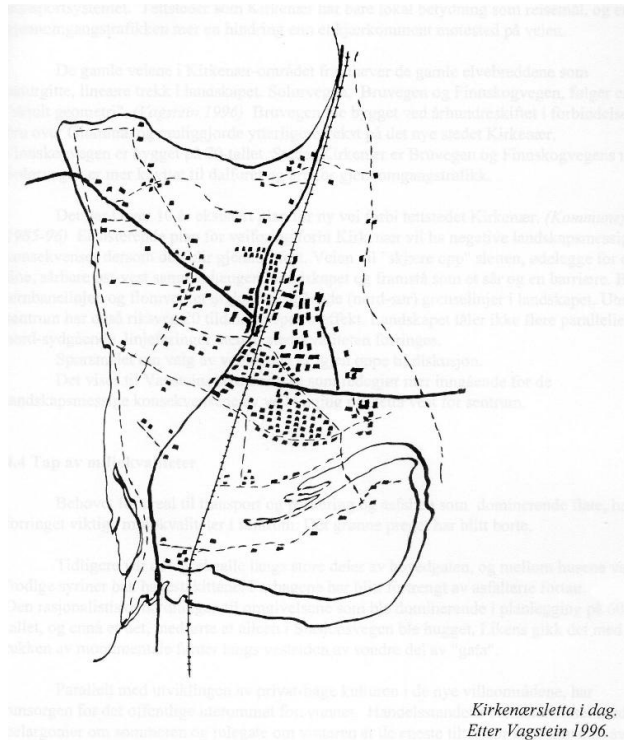

Fig. 05 Kirkenær i dag

3. Stilperioder

Gamle hus ser annerledes ut enn nye hus! Alle gamle hus ser heller ikke like ut, de følger stort sett et visst sett med *formregler* som var tidstypiske. Det kunne være mange faktorer som spilte inn, både motepåvirkninger, hvem byggherren var og ikke minst gårdens økonomi. Alle disse faktorene ga bygningen et bestemt uttrykk, en *stil*.

Stilperiodene er lesbare, de forteller noe om samfunnet de ble bygd i, og de kan gi innspill til oss når vi former våre moderne hus.

Stilperiodene fulgte motesvingningene fra Europa, sentrale deler av Norge hadde god kontakt sørover med kontinentet. Uttrykkene speilet den til enhver tid gjeldende holdningen i samfunnet. Stilen ble hurtigst tatt opp i bystrøkene, og spredte seg langsommere ute på landsbygda, gjerne 50-100 år etter. Bygninger som kirker, skystasjoner/herberger, storgods og etter hvert skoler og jernbanestasjoner ble foregangsbygg på landsbygda, og ble flittig kopiert senere i nærmiljøet. Det var stort sett disse byggene som var arkitekttegnet, våningshusene i tettstedene og rundt om på landsbygda var det i stor grad dyktige byggmestere som stod bak. Noen mener at begrepet "byggeskikk" nettopp burde betegne de byggene som *ikke* er arkitekttegnet, men som på en måte har vokst fram av seg selv i lokalmiljøet.

Overgangene mellom de forskjellige stilperiodene skjer gradvis, og en og samme bygning har ofte elementer og uttrykk fra flere stilperioder samtidig (panel, vindu, husform- og type, takform og detaljering, farger). Spesielt ble dører og vinduer beholdt selv om huset ble rehabilitert ellers, dette finner vi mange eksempler på.

Det var forskjell på by og land, spesielt merkbart ble dette i andre halvdel av 1800-tallet. I byene ble bygårdene og andre offentlige bygninger satt opp i nyrenessansestil, nybarokk eller nygotikk, i den såkalte *historistiske* perioden. På landsbygda ble denne perioden kalt sveitserstilen, og den er virkelig landsbygdas stilart, og fikk meget stor utbredelse her, mer eller mindre over hele landet.

Det var også forskjeller regionalt i landet, landsdelene kan ha hver sine karakteristiske bygningstyper, som for eksempel jærhuset på Sør-Vestlandet og trønderlåna i trøndelagsfylkene. Men stilpåvirkningen fra den perioden bygget ble reist i, er fortsatt lesbar.

Det er også verd å merke seg at det innen ett og samme område var stor forskjell på storgårdshus og småbrukshus, storgårdshusene kunne være langt mer detaljerte og gjennomførte i detaljer, materialer og overflater. På småhusene var stilpåvirkningen av og til knapt synlig.

Det finnes fellestrekk som gjør at man kan klare å plassere bygningene i riktig periode. Vi har delt inn stilartene i perioder, for å gjøre bildet enklere og lettere lesbart; før 1700, barokk, rokokko, klassisisme, empire, sveitserstil, dragestil, jugendstil, ny-klassisisme, funkis, etterkrigstid (bureisning, husbank, kataloghus). Det må poengteres at denne inndelingen er svært skjematisk, og er kun gjort for å gi oss bedre oversikt.

Vi har ingen eksempler å vise til fra middelalderen. Vi hadde selvsagt husbygging også i vårt distrikt, men bortsett fra stavkirkene var disse husene antageligvis sparsommelig dekorert, og mer bygget for å romme en funksjon, snarere enn å gi et bestemt uttrykk. Vi vet lite om hvordan detaljene på disse husene så ut. Men bygningens uttrykk fulgte naturlig av bygningsmaterialet; stav og laft, torv, stikker, glugger eller små vinduer. Kirkebyggene var de bygg på landsbygda som i første rekke brakte med seg detaljer og former som direkte kan sies å komme fra en stilart, da gjerne med romanske eller gotiske motiv.

Bygninger for 1700;

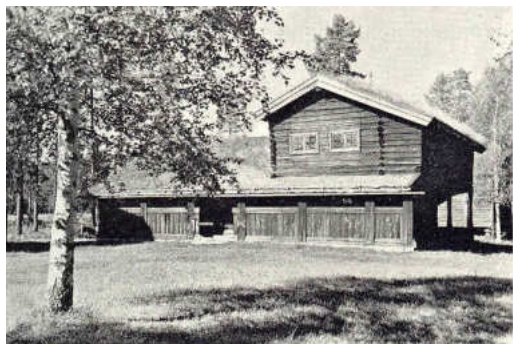

Fig. 06 Ramloftsstua. Stemsrud
Nå Glåmdalsmuseet

Fig. 07 Høgstua, Kongshov,
Kirkenær

Bygningene er begge grove og mørke, litt tunge, og har mye i seg av det vi forbinder med middelalderen. Høgstua skal visstnok være den første 2-etasjes bygningen med pipe og ovn i 2. etasje i distriktet. Ramloftsstua har ikke ovn og pipe i ramloftet, kun nede i stua.

Barokk; 1650-1760

I vårt distrikt er det svært få barokke bygninger igjen, slik at vi må ty til regionale eksempler. Barokkbygningene er symmetriske, har store og høgreiste valmtak, og utvendige vegger med vekselpanel og novkasser. Vinduene er enten to-rams 8-delte (2x4) eller to-rams 12-delte (3x4). Speil og fyllinger i dører hadde ofte buet form, med forkrøpping (linjene forskjøvet i forhold til hverandre). Døroverstykket var ofte tungt og kraftig artikulert, og forbildene var massive steinhus i Europa.

Rokokko; 1760-1790

Bygningene har mye til felles med barokkbygningene, men er generelt lettere, og med flere buer og asymmetriske kurver. Takene var stort sett høge valmtak som i barokken. I vårt distrikt er de buede formene tydeligst i døroverstykket eller vindusoverstykket. Søylemotivet blir tydeligere framhevet, både på veggen som novkasser og som søylegang. Vinduene ble litt høyere enn tidligere og var som oftest 2-rams 8- eller 10- felts (2x4 og 2x5). Eksteriøret i rokokkoperioden var relativt rolig og avstemt, det var mer i innredningen de svungne og asymmetriske rokokkolinjene ble eksponert.

Fig. 08 Grindergård, 1760-årene
Bygningen er kompakt og symmetrisk, med stående novkasser utformet som søyler på veggen. Merk de svungne linjene i døroverstykket, samt de buede dørspilene.

Fig. 09 Odals Værk, 1760-årene
Denne bygningen er også symmetrisk, men oppfattes lettere enn barokkbygningene fordi den benytter seg av et lett og luftig søylemotiv i svalgangen.

Klassisisme (louis-seize); 1780-1810.

De klassiske forbilder kommer tilbake, og bygningene får strammere preg. Takene blir litt lavere, og noen av dem får et oppløft mot gesimsen ("kina-vipp"). Klassisismen kan ses på som en oppstramming av den livlige rokokkoen. Det halvsirkelformede vinduet øverst i gavlen kommer inn som motiv, likeledes kannelerte lister og søyler (små, vertikale, tettstilte spor).

Fig. 10 Møystad; oppr. 1750-årene, ansiktsløftning rundt århundreskiftet (1800-1830).

Klassisk symmetri og vertikalitet preger bygget, men det har empirens vinduer. Bygget har blindvinduer i fasaden for å opprettholde symmetrien. Verandaen er påbygd på begynnelsen av 1900-tallet. Det er spor av kannelering på innvendig belistning.

Empire; 1810-1860.

Empiren er en videreføring av klassisismen, men byggene får en mer horisontal karakter. Lavere takvinkel, markerte etasjebånd og sokkellister er typiske for denne perioden. De smårutete vinduene fra klassisismen byttes ut med større 2-rams 3-felts vinduer. Det var fortsatt steinhus i Europa som var forbildet, og i empiren ble gjerne panelet og dør- og vindusomrammingen bygget som kopier av murverk.

Fig. 11 Våningshus, Kirkenær gård

Bygningen har horisontalt preg med veggband i etasjeskillet, halvvalmet tak og vindustyper fra flere perioder, øverst klassisistiske vinduer, i første etasje empirevinduer, og i verandaen sveitserstil og jugendstilvinduer.

Fig. 12 Våningshus, Hansen Empirehus med magebånd og smårutete, klassisistiske vinduer. Vindskiene har fått kniplingsverk, som viser påvirkning fra tidlig sveitserstil. Nyere klassisistisk veranda er bygget på tunsiden.

Sveitserstil/historismen; 1860-1910

Sveitserstilen forandret byggeskikken totalt, og var den første stilen som fremhevet treets egenskaper. Bygningene som før hadde vært stramme, kompakte og lukkede skulle nå løses opp i verandaer, søyler, buer og knekter, og store vindusflater. Bærekonstruksjonen skulle fremheves mot veggflaten, utvendig ble fargen gjerne to og tre-delte. Husene skulle pyntes, og de fleste bygningdeler fikk profilerte og utskårne detaljer. Bygningene fikk på slutten av perioden et sterkt vertikalt løft. Krysspostvinduer og T-postvinduer kom i denne perioden.

Sveitserstilen alene har fått mange uttrykk, og vi omtaler den mer utførlig senere.

Fig. 13 Pelerud, Kirkenær
Slik ser vi for oss sveitserstilen på landsbygda

GRUE KOMMUNE

Fig. 14 Herstadbygningen, Kirkenær
Sveitserstilen som bygård

Dragestil 1905-1915

Dragestilen red på en nasjonalromantisk bølge i landet vårt og tok et oppgjør med tysk- og sveitsisk-inspirert byggeskikk. Nå skulle norsk kunst og kultur fram i lyset igjen. Resultatet ble liggende, upanelt tømmer, utkraget 2. etasje, spir og dragehoder, takryttere og kniplingsverk.(filligran). Stilperioden var kort, og i ettertid blir mange av dragestilhusene omtalt som sveitserstilhus. Sveitserstilens T-postvinduer ble svært mye brukt, men nå med småruter i øverste feltet.

Fig. 15 Godsekspedisjonen på jernbanen..

Dette er en av de få hus igjen i på Kirkenær som lett assosieres med dragestil og norske middelalderbygg. Liggende tømmer, utkraget 2. etg. og spiss takvinkel. Bygget hadde opprinnelig spir og profilert mønerytter.

GRUE KOMMUNE

Jugendstil 1900-1920

Jugendstilen er en innstramming av sveitserstilen når det gjelder detaljeringsgrad, sprosseverket avtar til fordel for enkle, buede former, og størrelsen på takutstikkene og verandaene avtar. Hel - og halvvalmede tak kommer tilbake, samt mansardtak. Det ble ofte brukt dyre- og planteforbilder i detaljeringen, men pynt og utsmykning ble gjerne konsentrert rundt inngangsdør og i balkongrekkverk. Bygget ellers ble mer fast og lukket. På ny var forbildene steinhus fra kontinentet. Jugendstilen var på landsbasis en kort byggeperiode, men på Kirkenær har den satt klare spor. Spesielt tydelig kan vi lese jugendstilen i vinduene, hvor sveitserstilens T-postvindu har fått småruter i øverste feltet.

Fig.16 Apotekergården, Kirkenær

Helvalmet tak, både rette og buede takoppsett, småruter øverste i T-postvindu.

Balkongen på gårdssiden er tydelig klassisistisk inspirert.

Nyklasissisme (det nye Norge) 1905-1930

Perioden styres av en sterk søken etter nasjonal byggeskikk, og bygningene kunne få barokke -, gotiske - eller renessansepregede uttrykk, ispedd fortolkninger av norsk stav og laft. Det vanligste var kanskje nybarokk eller ny-klassisisme, som det finnes flere eksempler av i sentrum av Kirkenær. Nyklassisistiske bygg har i seg strengheten og symmetrien fra klassisismen, men har vanligvis enklere og forfinede detaljer.

Fig. 17 Petersplassen;
Symmetrisk og stram, forfinede detaljer, valmtak og jugendstilvinduer.

GRUE KOMMUNE

Fig. 18 Tomterstad, Kirkenær

Samme symmetriske og rolige form som over, med jugendstilens smårutete felt i vinduene, her lagt vertikalt på siden. Uheldig og lite tilpasset vindusløsning i forretningsarealet i 1. etasje.

Funksjonalisme 1925-1940

”Form follows function”. Funksjonalismen skulle fjerne all unødvendig pynt, og bygge rasjonelle hus, tilpasset bruken. Dette var vitenskapens - og ingeniørens tidsepoke, ikke romantikkens. Husene framstår som firkantede ”kuber” med flate valmtak (pyramidetak), med lette hjørnekasser, liggende panel og vindusbånd som kryper rundt hjørnet. Kravet om symmetriske fasader forsvant.

Fig. 19 og 20 Sander, Kirkenær

Kubisk form med pyramidetak. Liggende panel, hjørnekasser og vinduer helt ut i hjørnet. Vinduer på hjørnet vist med horisontal sprosser er originale.

GRUE KOMMUNE

Etterkrigstid/husbank 1940-70

I perioden etter funksistilen var det magre år, og Husbanken kommer på banen med sine typehus, i første omgang enkle, kubiske saltakshus (bureisningshus) i 1 1/2 etasje, med soverom i 2. etasje. Huset var enkelt og rasjonelt, som et svar på bolignøden og materialknappheten etter krigen. Husbankhusene utviklet seg etter hvert til lavere bygninger i en etasje, med selv bærende takstoler på 22 °. Begge disse husbankhusene har fått meget stor utbredelse over hele landet.

Fig. 21 Ås, Kirkenær 40-50-tallet.

Kubisk form, sementtakstein og eternittplater. Vinduene er typiske for denne perioden.

Fig. 22 Ryen, Kirkenær

70-tallet. Standard husbankhus med alt på ett plan og lav takvinkel.

Tømmermannskledning, takshingel og husmorvinduer. Etter sigende skal takvinkelen ha blitt satt til 22 °, fordi dette var den maksimale høyden på takstolene som kunne transporteres på våre veier.

Moderne hus, privatfinansiert, 1960 →

I tillegg til husbankhusene var det et privatfinansiert boligmarked som stod friere i forhold til form og arealer, felles for disse var at de i stor grad eksponerte treverket og bærekonstruksjonen igjen, og kunne ha varierte former som saltak, pulttak og forskutte tak.

Fig 23 Holmsen, Kirkenær, 70-tallet

Tidstypisk hus med pulttak og lav takvinkel, sprosseløse vinduer, tømmermannskledning og brun beis.

Svenskegesims og flate tak, 1960 →

Offentlige bygg og næringsbygg fjernet seg også i stor grad fra tidligere tiders byggeskikk da de flate takene kom fra midten av 1900-tallet. De lave, langstrakte bygningene presenterte en kraftig takforkant i stedet for synlig takkonstruksjon, og bygningene spilte på vindusbånd, større samlede glassfelt og glatte plater i fasaden. I dag er ikke alle like glad i de foliebelagte takene med de innvendige nedløpene, av åpenbare fukttekniske årsaker.

Fig. 24 Tilbygg Lund Bokhandel
Horisontal, bred "svenskegesims", med vindusbånd i gatefasaden. Perioden markerer starten på glatte og todimensjonale fasadeuttrykk (uten dybde) i sentrum. Bygget er også trukket tilbake fra gaten, som viser en nytid i forhold til

trafikkbelastning gjennom sentrum.

Et tverrsnitt gjennom historien viser i eksempelsamlingen at Kirkenærs utvikling kan leses tilnærmet kronologisk ved å reise gjennom sentrum. Dette innblikket i stilutviklingen gir en oversikt som kan være nyttig å ha med seg når vi nå skal gå inn på sveitserstilen spesielt.

Det kan også være interessant å merke seg at stilperiodene har gått i sykluser eller sløyfer med variasjon mellom strenge og symmetriske uttrykk, og friere og mer dynamiske former. De strenge formene er representert ved renessansen (delvis barokken), klassisismen og empiren, og nyklassisismen. De friere og dynamiske

formene har vi i gotikken, barokk/rokoko, sveitserstil og jugendstil. Disse forskjellene har blitt forsterket med tidstypisk maling, alle stilperiodene har sin egen palett som hjelper oss til å kjenne igjen byggene.

Tidsangivelsen er kun ment å være retningsgivende, uttrykkene smelter sammen i overgangsperiodene, og det er forskjell på by og land. I skrivende stund er vi på vei ut av postmodernismen, og flyter i et individualisert ingenmannsland hva gjelder stil og uttrykk; "alt til alle". Frihet er bra, men det kan bli mange former sammen som ikke nødvendigvis beriker hverandre.

4. Sveitserstilbyen Kirkenær

Tettstedet Kirkenær utviklet seg raskt etter at jernbanen ble bygget gjennom Glåmdalføret. Den største veksten skjedde mellom 1895-1930, og det er derfor naturlig at Kirkenær fikk et stort antall bygninger i sveitserstil og jugendstil. Vi ser av arkivmateriale at det har vært et betydelig større antall sveitserstilbygninger enn det som står igjen i dag, det er spesielt i de siste 40 årene at det har forsvunnet mange bygg. Likevel representerer hver og en av de gjenstående bygninger et betydelig antikvarisk mangfold, som det er vel verd å ta vare på. I tillegg spiller de samlet en viktig rolle som historiske "vegger" i gateforløpet i sentrum.

Vi skal i det etterfølgende lage et kort fotografisk tverrsnitt av gjenstående bygningsmasse fra denne perioden, samt gå nærmere inn på noen enkeltbygg med tegninger og detaljer.

Sveitserstilen er den første stilperioden hvor treets og treets egenskaper skulle framheves, de foregående stilperiodene hadde alle steinarkitektur som sine forbilder. Nå skulle treets fortreffelighet fram i lyset. Stilen er i første hånd hentet hjem av norske arkitekter og ingeniører som studerte i utlandet, og det er sveitsiske og sørtyske tømmerhus i storslagen natur som er forbildene.

Mange av sveitserstilens karakteristiske former og profiler kommer opprinnelig fra gotikken, som ønsket oppløste vegger, og slanke, himmelstrebende konstruksjoner.

Fig. 25 Gotikk med spissbuer, glass og sprosseverk
Notre dame, Paris

Fig. 26a Sveitserstilens utgangspunkt; tysk trestil i storslått natur

GRUE KOMMUNE

Perioden faller sammen med en sterk økonomisk vekst i vårt eget land, samt en kraftig teknisk utvikling innen sag- og høvleri-industrien. Trelast, høvlede bord og listverk ble mye mer tilgjengelig for alle, og sveitserstildecor ble i tillegg produsert og solgt i metervare. I vårt distrikt er nok mye av pynten og snekkergleden utført lokalt, fordi vi hadde gode snekkere og god tilgang til virke.

Samtidig ble det allment kjent og akseptert i samfunnet, spesielt innen medisinen, at lys og luft var sunt, og ønsket om tørre og luftige hus passet godt sammen med treuttrykket i sveitserstilen. Resultatet ble hus med verandaer på begge sider, større vinduer, store takutstikk og høyere grunnmur. Økt etasjehøyde og stående kledning ga boligene en ny vertikal reisning som man ikke hadde sett tidligere. De konstruktive delene og detaljene skulle framheves maksimalt, mot en rolig og tilbaketrukket veggflate. Spesielt for sveitserstilen er profilerte dør- og vindusomramninger med profilerte knekter under vannbrettet, samt profilerte og gjennombrutte søyleknekt i verandaene. I tillegg kommer fortanning av vindskier og forkantbord, samt utstrakt bruk av profilerte og gjennombrutte sprosser i rekkverkene (se vedlegg for navn på bygningsdeler).

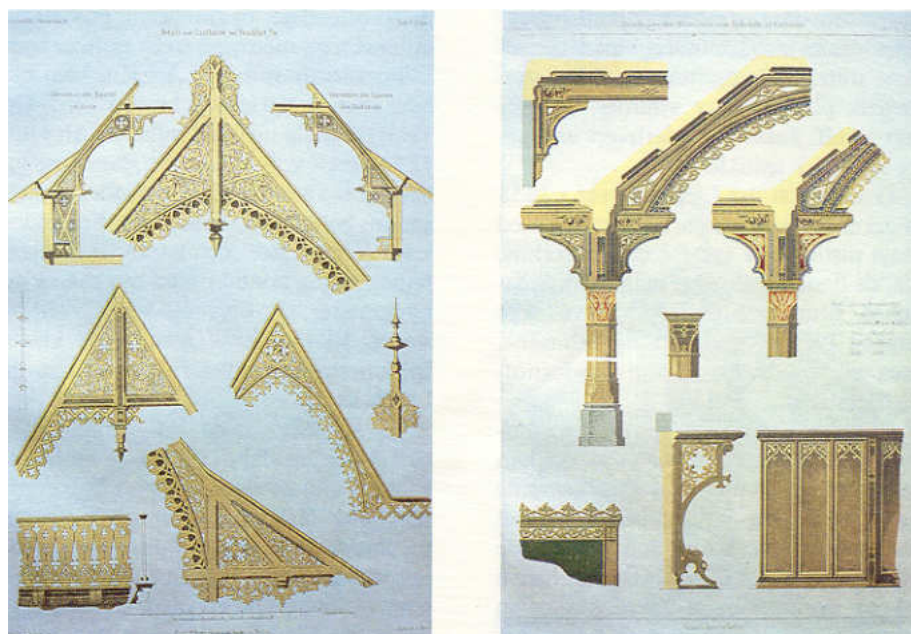

Fig. 26b Snekkerglede i metervis

Utdrag fra tysk "byggvarekatalog" 1850

GRUE KOMMUNE

Denne utviklingen gikk over tid, fra lavere hus med slakere takvinkel på 1860-tallet, til spisse og høyreiste gavlhus på slutten av 1800-tallet. Det samme gjelder graden av detaljering og "snekker glede", som i 1870-80-årene kunne bli riktig frodig. Mot slutten av perioden dempes uttrykket og bygningen går over fra å være detaljrik og dynamisk til stram og forfinet (jugendstil og ny-klassisisme).

Tidlige sveitserstilhus hadde horisontal karakter, bygg fra slutten av perioden var vertikale og høyreiste.

Fig.27 Hårstad, Kirkenær Tidlig sveitserstil

Fig. 28 Solberg og Stenberg gården, Kirkenær

3.1. Huskavalkade 1-21

Husene er nummerert og presentert etter plassering når man kjører gjennom sentrum fra nord, og de er tegnet inn på sentrumsplanen, som ligger bakerst i heftet.

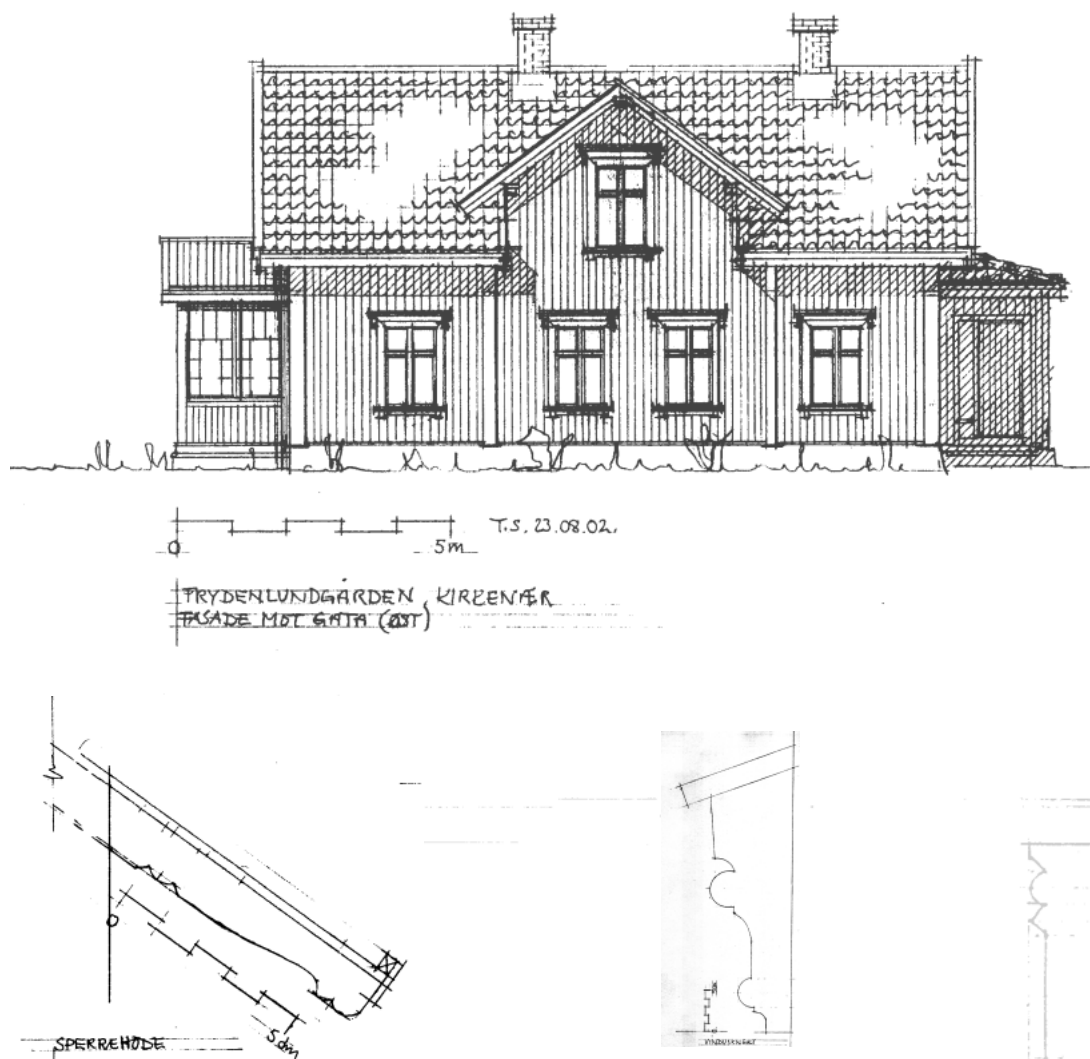

Fig. 29 Frydenlund, Kirkenær (2)

Lav 1 ½-etasjes midtkammersplan, påsatt sveitserstilgavl mot gata. Stort takutstikk. Faspanel og enkel omramming rundt vinduene. Sperrehoder har forsiktig profilering som tyder på sen sveitserstil. Det er satt inn nye vinduer i huset, som har riktig inndeling, men som ikke har riktig hengsling. Krysspostvinduer skal ha 4 rammer og være sidehengslet, topphengslingen er ulogisk i forhold til midtposten og vil virke merkelig hvis dette gjentas i flere hus seg bortover i et gateløp. Teglmurt pipe er fint.

Fig. 30 Torsby –eiendommen (1)

Sveitserstilbygg med en god del kamuflasje, og plater på veggen. Det er store vindusfelt i 1. etasje som kanskje ikke er altfor godt gjennomarbeidet. Sveitserstilen kan ses på takutstikket og på krysspostvinduene på gavlen.

Fig. 31 Baker-Evensen (4) (Stenehjems gården)

Hus i overgangen mellom sveitserstil og jugendstil. Takutstikket har blitt mindre, og sveitserstilens frodige detaljer er borte. Vinduene har empirens inndeling 2-rams 3 delte, og halvsirkelformet gavlvindu, slik at påvirkningen fra nyklassisismen også kan spores. Store vinduer i sokkelen som er dårlig tilpasset bygget ellers. Markert overgang i etasjeskillet.

Fig. 32 Evensen-gården (5)

Jugendstilbygg med halvvalmet tak og buet inntrekt parti (loggia). Profilert list i etasjeskillet.

Litt store vinduer i gateplanet, ellers fint beholdt utvendig. Bygningen har fortsatt sveitserstilens krysspostvindu, men mangler smårutene øverst.

Fig. 33a Solberg og Stenberg-bygningen Eksisterende fasade (3)

Fig. 33b Solberg og Stenberg-bygningen, opprinnelig utseende. Legg spesielt merke til den klassisistiske verandaen mot gaten, som uttryksmessig hører til en annen periode enn sveitserstilen.

GRUE KOMMUNE

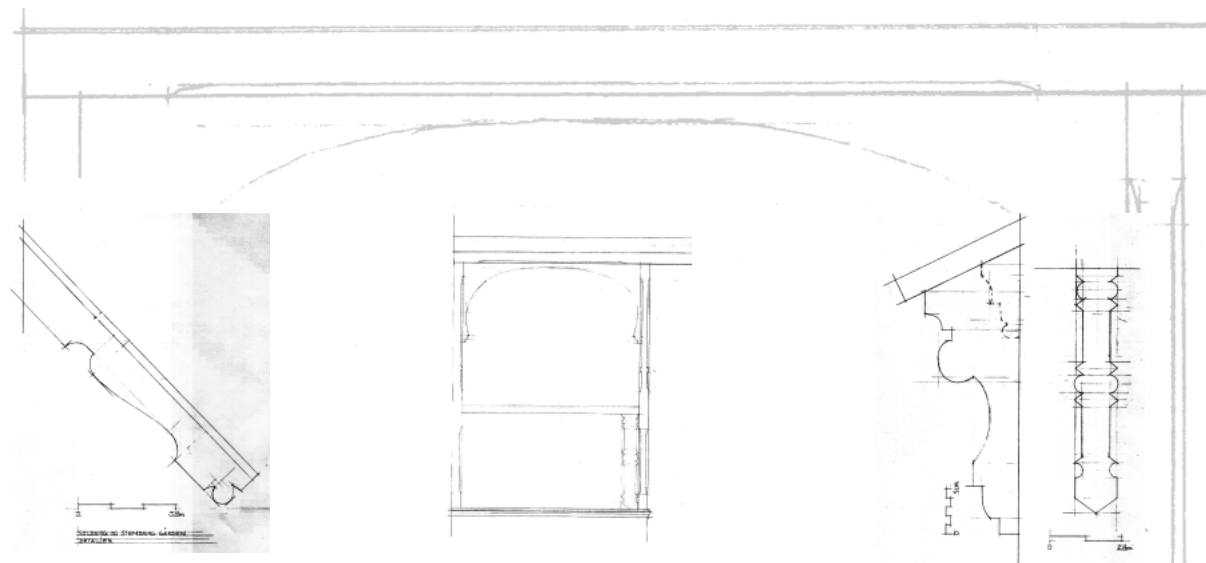

Fig. 33c Detaljer Solberg og Stenberg-bygningen
Sperrehode, veranda og profilerte knekter (konsoller)

Solberg og Stenberg-bygget er det største sveitserstilbygget som er igjen i sentrum av Kirkenær. Bygget har hatt en omfattende ombygging i sokkeletasjen, som har tatt bort litt av "glansen". Den øvre delen av bygget viser likevel tydelig sveitserstilen, med stort takutstikk, kraftig profilerte sperrehoder, og vindusomramming med profilerte knekter og fortanning under vannbrettet. Det er verd å merke seg den vertikale reisningen som takvinkelen og loftsvinduene utgjør til sammen. Vinduene i 2. etg. har tilnærmet samme størrelse, men har ikke den spensten som krysspostvinduene har. Huset har stående faspanel, og på gavlen mot nord er det en profilert og pyntet veranda med "snekker glede". Rekkverket her er et godt eksempel på noe av det mest karakteristiske ved sveitserstilen, nemlig de utskårne sprossene (ballustrene). Like viktig som konturen på selve sprossa var *mellomrommet* mellom dem, som spesielt i skarp sollys sett innenfra eller i kveldslys sett utenfra gir en spesiell lystripe eller en svart "negativ" form. Det samme finner man på søyleknekter og i gavlmotiver hvor mønsteret er gjennomskåret. Denne finmaskede gjennomskinnligheten i fasaden og myke overgangen mellom inne og ute er unik for sveitserstilen.

I antikvarisk sammenheng ville bygningen stått seg på å bli tilbakeført til opprinnelig form, da sokkeletasjen ikke faller på plass med uttrykket ellers. En bedre tilpasset utbygging med annet inngangsparti kunne lett gitt bygget et visuelt løft.

Fig. 33d Solberg og Stenberg-bygningen Forslag til tilbakeføring til opprinnelig form, med tidstypisk fargesetting. Et moderne, framtrukket midtparti kan gi bedre plass i inngangspartiet hvis 1. etasje skal brukes til uteleie. Størrelse og form på skissert tilbygg er kun ment som en *formlek*, nye elementer opp mot den gamle bygningen skal både passe inn og ha et selvstendig uttrykk.

Hvorfor ikke bruke moderne materialer som limtre, store underdelte glassfelt og kontrasterende farger? Sveitserstilen er fortsatt tydelig med vertikale vinduer og spenst i gavlfeltene. Det samme har tilbygget, samtidig som buene tar igjen formen på søyleknektene på verandaen, som tydelig er jugendstil-inspirert (sen sveitserstil).

Fig. 33e Solberg og Stenberg-bygningen, med to-etasjes "formlek" i midtpartiet. Uformelt forslag til ny verandaløsning hvis opprinnelig dør i 2. etg. skal settes inn igjen. Limtre i buer, glass og kanskje smijern, sammen med kontrasterende farger. Tilbygget er nytt i form og uttrykk, men ikke mer påtrengende enn at opprinnelig bygg får lov til å være et sveitserstilhus.

2den kl. stationer.

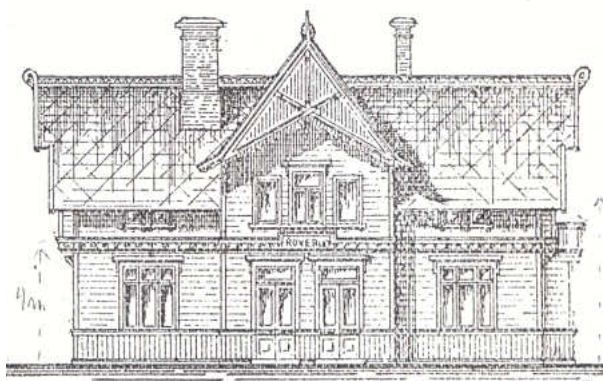

Fig. 34 Jernbanestasjonen, hovedbygning (7) Etter ark. Paul Due, 1893

Stasjonen er bygget i 1893 og var opprinnelig upanelt. Bygget er identisk med stasjonsbygningen på Roverud, og ble plassert i kategori II av stasjonsbygninger. Arkitekt Paul Due laget tegninger for hele Kongsvingerbanen. Bygget er oppført i sveitserstil/dragestil, med sveitserstilens takutstikk, profilerte sperrehoder og krysspostvinduer, men med nasjonalistiske gavlspar, dragehoder og møneryttere. Dekoren på taket er i ettetid fjernet fra taket, de utgjør ved sin plassering et ikke ubetydelig vedlikeholdsproblem. Et horisontalt magebånd markerer etasjeskillet, og sammen gir brystningen og sokkelen fasaden et løft opp fra bakken.

Bygget er for øvrig verd et detaljstudium alene.

Fig. 35 Jernbanestasjonen, privet (6)

Priveet er bygget i samme stil som stasjonsbygningen, også dette satt opp på en kraftig grunnmur. I gavlen er det et frilagt gavlsperremotiv med spir og dråpe, legg også merke til takvippen nederst mot gesimsen. Bygningen er malt opp igjen i opprinnelige farger, se under fargekapitlet.

Fig. 36 Jernbanestasjonen, godsekspedisjonen (8)

Godsekspedisjonen er bygget i laftet tømmer, utkraget 2. etasje og med et klart preg av dragestil. Bygget har hatt spir og mønerytter. Godsekspedisjonen er kanskje bygget med mest vertikalt "løft" i hele Kirkenær, mest på grunn av den smale underetasjen.

Fig. 37 Jernbanestasjonen, pakkehuset (9)

Pakkehuset hører også til stasjonsbygningene, og har som sitt mest karakteristiske element det utkragede taket med den avfasede og profilerte trekonstruksjonen under.

Fig. 38 Lund-huset (10)

Huset er bygget i sveitserstil/jugendstil, et gammelt prospekt viser hvordan det så ut opprinnelig. Bygget er senere sterkt omgjort, og opprinnelsen avslører seg på det store takutstikket.

Bildet viser også med all tydelighet behovet for retningslinjer når det gjelder tilpasningsarkitektur.

Fig. 39 Bekken (12)

Hus i 1 ½ etasje, med symmetrisk sveitserstilgavl mot gata. I form og uttrykk balanserer huset mellom sveitserstilen og jugendstilen, men det har takutstikk som tilsier sveitserstil. Verandaen har glass med buet form i overkarmen, noe som er vanlig i jugendstilen. Ellers minner verandaen mye om sveitserstilen. Huset har krysspostvinduer med sveitserstilomramming. Huset har fine proporsjoner, med klar vertikal reisning. Fargebruken gir ekstra dybde i huset, med vegg i gul-oker og mørkere vindusomramming.

Fig. 40 Hagen (13)

Samme grunnform som foregående hus, men her er sveitserstilen mindre tydelig. Takutstikket er lite og 40-talls-vinduene antagelig satt inn senere. Liten, oppglasset veranda i 1. etasje trekker bygget ned på bakken og gir bygget mer horisontalt uttrykk. Samme gode proporsjoner som foregående hus.

Fig. 41a Ruud-gården, Saniteten Eksisterende fasade(11)

Fig. 41b Ruud-gården, Saniteten, med forslag til nytt glassparti i stedet for eksisterende karnapp. Nytt glassfelt framstår ikke like fremmed som eksisterende, men tar opp gamle høyder og linjer, samt underdeling av vinduer. Det kan hende at det beste her er å male vindusfeltet i samme farge som vinduene ellers, for at ikke glassarealet skal markere seg for mye og "svelle" ut i fasaden (underordning viktigere enn kontrast).

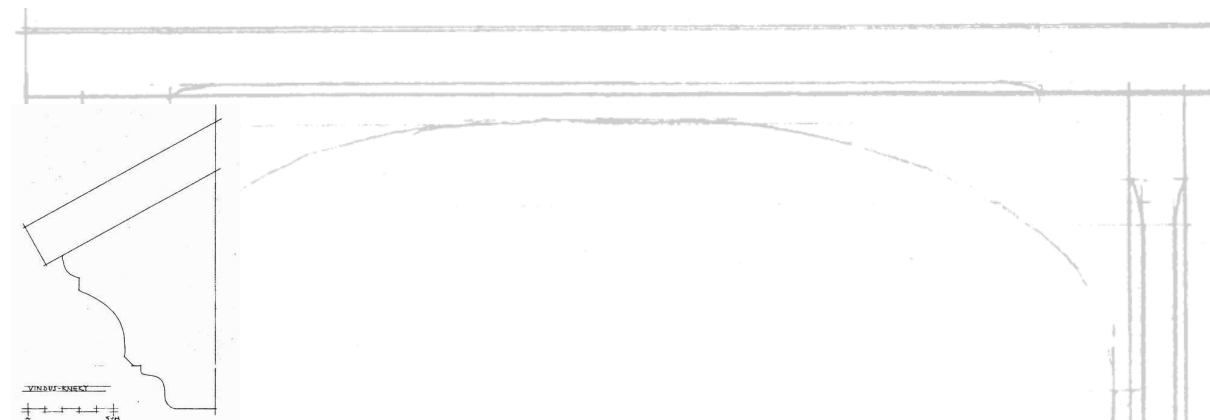

Fig. 41c Ruud-gården, Saniteten Profil konsoll

Huset har samme grunnform som de to foregående, men her er jugendstilen dominerende. Den høge og smale midtgavlen minner oss om sveitserstilen, men takutstikkene er små og huset generelt sparsommelig dekorert. Oppglassingen av midtaksen og det halvsirkelformede vinduet med sprusser i stråleform bringer oss over på overgangsperioden mellom jugendstil og ny-klassisisme. Vinduene i 1. etasje er krysspostvinduer med forsiktig sveitserstilomramming, mens vinduene i 2. etasje er satt inn senere og er 100-150 mm for lave i forhold til de opprinnelige. Derfor virker veggen lavere og taket tynge enn det opprinnelig gjorde. Heller ikke her kan man si at hensynet til eksisterende bygg har vært påtrengende i forbindelse med karnappet..

Fig. 42 Larsgård (14)

Hus i samme område og med samme form. Et morsomt og typisk jugendstilhus med små takutstikk, knapp detaljering, jugendstilvinduer og et buet takopplett for vinduet i 2. etasje. Som i Ruud-gården er verandagavlen avsluttet med halvsirkelformet vindu.

Fig. 43 Milde (15)

Siste bygget av samme slag i samme område, ligger i husrekken rett bak husene i gatefasaden. Huset har mye til felles med Hagen-huset, men har litt smalere gavlfelt. De har samme type inngangsparti i 1. etasje. Huset har empirevinduer, med enkel omramming, de er med på å gi bygget et litt eldre preg enn de andre. Dette skyldes også til dels manglende vedlikehold.

Disse fem siste husene utgjør en helhet, tydelig bygget ut i samme periode. De har alle fine proporsjoner, og er et verdifullt tilskudd til sentrum av Kirkenær.

Sveitserstilbygg i periferien av Kirkenær sentrum

Fig. 44 Låve Kirkenær Gård (16)

Låve med klokketårn i sveitserstil. Bygget er medtatt for å vise at det ikke bare var våningshus som fikk sveitserstildekor. Det sier også noe om hvor sterk stilen var, og hvor viktig det var for folk å pynte husene sine.

Fig. 45 Kirkenær Gård, veranda (17)

Langstrakt empirehus med veranda i sveitserstil. Verandaen er rikt dekorert med søyler, rekkverkssprosser og kniplingsverk. Våningshuset i seg selv har for øvrig vinduer fra fire forskjellige stilperioder; rokokko, empire, sveitserstil og jugendstil.

Fig. 46 Schøyen (18)

Huset ligger som første (eller siste) hus i tettstedet Kirkenær, på vestsida av riksvegen. Huset er bygget i lafteplank, og har stort takutstikk. Krysspostvinduene har enkel omramming. Huset har sveitserstil-uttrykk, men mangler den karakteristiske verandaen. Huset virker relativt bredt i forhold til lengden, og derav litt tungt.

Fig. 47 Pelerud (19)

Våningshus på gårdsbruk rett øst for kirka. Dette er på mange måter det "typiske" sveitserstilhuset på landsbygda, 1 ½-etasjes hus med toetasjes sveitserstilveranda ut mot hagen. Hvis huset er hvitmalt og har rød teglstein på taket, da er alle faktorer på plass. Huset har stort takutstikk, krysspostvinduer med sveitserstilomramming, og oppglasset veranda. Trefagsvinduer og smårutete vinduer i verandaen tyder på sen sveitserstil. Bygget har gode proporsjoner og ligger flott til i terrenget.

Fig. 48 Bredvold (20)

Sveitserstilhuset ligger gjemt inne i boligfeltet, og holder der skansen som et siste minne om tidligere åkerlandskap og gårdsdrift. Huset er en lav 1 ½ etasjes bygning, har stort takutstikk og krysspostvinduer. Verandaen har smårutet oppglassing i 2. etasje og viser påvirkning av jugendstil.

Fig. 49 Gunvald Bye-huset (21)

Huset er et høyt 1 ½ etasjes bygg med en oppglasset midtakse med gavl mot vegen. Taket har store utstikk og enkel profilering på sperrehodene. På veggene er det staffpanel, med profilert list i etasjeskillet. Huset har trefags vinduer mot veien, ellers krysspostvinduer med enkel belistning. To takopplett mot vegen bryter gjennom gesimsen og gir fasaden et tårnlignende, rytmisk uttrykk. De svungne formene i gavlmotivet og i overkarmen på verandavinduene viser tydelig jugendstilpåvirkning.

det sveitserstilen står for, lys og luft og god kontakt mellom inne og ute.

bilde av

Denne kavalkaden gir et tilnærmet komplett bilde av hva som er igjen av sveitserstilbygg i sentrum av Kirkenær, og i den umiddelbare nærhet. Men et komplett arkiv har ikke vært den viktigste målsettingen, mye viktigere er det *bilde* og det inntrykket bygningene gir, slik at man lettere kan forstå og kjenne igjen sveitserstilen.

GRUE KOMMUNE

5. Byggevevt

De fleste byggeprosesser har fellestrekk, og før man setter i gang med oppussing eller tilbygg, kan det være nyttig å avklare enkelte grunnleggende spørsmål. Vi har forsøkt å sammenfatte dette i **10 byggevettsregler**.

SJEKK REGULERINGSPLAN, TOMTEGRENSER OG VERNESTATUS

(ta kontakt med kommunen, konservator eller fylkeskommunen)

UTARBEID TEKNISK TILSTANDSRAPPORT PÅ HUSET

(bygningsskyndig)

LAG TEGNINGER PÅ EKSISTERENDE HUS (gamle tegninger eller ny oppmåling)

LAG LISTE (NØYAKTIG OG KRITISK) OVER HVILKE NYE ROM OG FUNKSJONER DERE ØNSKER

LAG MANGE PLANLØSNINGER SOM VISER FORSKJELLIGE ALTERNATIVER (arkitekt)

Utnytt planløsningen maksimalt - areal koster!

LAG FASADETEGNINGER AV DEN BESTE PLANLØSNINGEN (arkitekt)

HENT INN PRISOVERSLAG PÅ ARBEIDET (bruk entreprenører med antikvarisk praksis, og skriv skikkelig kontrakt før oppstart)

Spesielt for gamle bygninger;

BEVAR MEST MULIG AV GAMLE BYGNINGSDELER (disse ble ofte bygget av bedre materialer enn i dag, og kan med litt bearbeiding som oftest brukes om igjen)

SØRG FOR DOKUMENTASJON AV BYGNINGSDELER SOM MÅ KASTES (nøyaktig profiler på lister, nøyaktig oppmåling av vindu eller dører etc, fotografier)

BRUK LINOLJEMALING OG TIDSRIKTIGE FARGER (ta fargeprøver av eksisterende hus)

Husk at gamle hus er en spesiell ressurs og derfor krever spesiell kunnskap!

6. Restaurering, rehabilitering og tilbygg

De fleste gårdeiere med gamle bygninger kommer før eller siden opp i diskusjonen om hvorvidt de skal pusse opp, restaurere, bygge til, eller av og til sanere. Dette kapitlet gir noen innspill i denne debatten. Spørsmålene som dukker opp gjelder i og for seg for alle stilperiodene, men vi skal utover i kapitlet ta for oss sveitserstilen spesielt. Uansett hva man ender opp med å gjøre, så er det nødvendig på et tidlig tidspunkt å danne seg et klart bilde av hva man trenger og hva man ønsker, altså hvilke typer rom det er snakk om, og hvor store de skal være.

Skal man restaurere eller rehabilitere, så må man først skaffe seg god oversikt over hvilken teknisk tilstand huset befinner seg i. Her bør man ta kontakt med en uavhengig fagmann, hvis man ikke er i "gamle hus"-bransjen selv. Generelt har trenden i mange år vært at de gamle husene restaureres for hardt, altså at gamle bygningdeler rives og hives uten grundig vurdering, og uten tilstrekkelig med dokumentasjon. Dette skal vi komme tilbake til.

Det er umulig å lage en generell framdriftsplan, hvert enkelt hus må ses på hver for seg. Likevel kan man si at det finnes en form for "bygningmessig logikk" i et rehabiliteringsprosjekt. Det er lite hensiktsmessig å begynne med tilleggisolering eller innvendige arbeider hvis taket lekker. Det er på samme måte meningsløst å rette opp taket hvis grunnmuren er skjev på grunn av store setninger. Dessverre er det slik at relativt kostbare operasjoner som skikkelig grunnarbeid og tetting av tak uansett tvinger seg fram, så dette bør man ta tak i først som sist. Når grunnen er god og taket tett, da kan man gå videre med fasade-arbeid og innvendige arbeider.

Hvis man har planer om å utvide boligen, så må man først av alt bestemme seg for hvilke nye funksjoner man trenger, og om noen av disse kan få plass i eksisterende bygg. Det er dyrt å bygge i dag, slik at antall kvadratmeter tilbygg ikke bli for stort. I tillegg må faktorer som plassering på tomte vurderes, innkjøring, solretninger, utsikt til landskapet, gatefasaden, og ikke minst innvendig organisering med ny planløsning. Samtidig må formen på tilbygget tegnes gjennom, for å undersøke om dette lar seg tilpasse eksisterende bygg på en god måte.

Stilperiodene har hver sine kjennetegn, det vil si at husets form og dimensjon (forholdet mellom lengde, bredde og dybde), organisering eller planløsning, detaljer og overflater, *sammen* gir et uttrykk som skiller dette huset fra andre hus. Gjenkjennelsen ligger i det samlede uttrykket, og derfor avtar også fort affeksjonsverdien hvis man begynner å fjerne eller forandre husets elementer. Antikvarisk sett så taper også bygget seg relativt fort hvis detaljer og bygningdeler fjernes. Hus er barn av sin tid, og man skal derfor være svært forsiktig med å forandre detaljene i et forsøk på forfine husene, eller tilpasse de til vår tid. Hus er også barn av sin tid hvis de inneholder bygningdeler fra flere forskjellige perioder, det forteller i grunn bare en historie om hus i *utvikling*. Poenget her er å få "tilleggene" til å passe sammen.

Plassert i en ramme med andre tilsvarende bygg, enten i tunløsninger eller i et gateforløp, så forteller de eldre bygningene sammen en historie, og er de mange gir de stedet eller hele området en klar og lett lesbar karakter. Uttrykket står ikke og faller på ett enkelt bygg alene, men det forsterkes kraftig når flere bygg står sammen og utgjør en helhet.

Den beste form for bygningsvern er likevel at det bor folk i husene og bruker dem. Derfor må vi erkjenne og forvente at huset skal tilpasses dagens krav til komfort, enten ved omgjøring i eksisterende bygg eller ved tilbygg. Det er akkurat her bygningsvernet har sin største utfordring, nemlig å gjøre tilpasningen så skånsom som mulig. Enten det er snakk om tilbygg eller rehabilitering av eksisterende bygg, så vil utfordringen uansett være å få nye elementer til å passe sammen med gamle. Tilbygget behøver slett ikke ha samme panel og detaljer som eksisterende hus, snarere tvert om. Tilbygget kan se nytt ut, med sitt eget uttrykk. Utfordringen er å finne balansen mellom likhet og kontrast. Hva er det som skal skille seg ut, og hva er det som skal være likt eller ha lik karakter? Ønsker man å framheve noe spesielt, så kan av og til det beste virkemidlet være å sette noe helt annet ved siden av (kontrast), enten som form, overflate eller farge. Andre ganger kan et uttrykk forsterkes ved å komplettere med flere liknende elementer. Det er samtidig et spørsmål om hierarki, altså hva som er viktig og hva som er mindre viktig. Under kapitlet "tilbygg" skal vi se nærmere på dette.

Det finnes mange alternativer som er gode. Det finnes noen få som er riktig gode, men det finnes ikke "absolutte" løsninger, smak og behag er en faktor. Men det finnes noen løsninger som rett og slett er dårlige, og disse bør man styre unna, spesielt med gamle hus. Det er på en måte ingen angrfrist.

Fig. 51 Det gamle politikammeret, Arendal
Før og etter
Det nytter!

6.1. Restaurering

Restaurere betyr å tilbakeføre til det opprinnelige, det vil si at man ønsker å gjøre noe ugjort. Det vanligste er at bygningen på et gitt tidspunkt har fått feil panel eller vinduer. Det første man bør undersøke, er om det finnes bilder, fotografier eller tegninger som viser hvordan huset så ut tidligere. Skal man restaurere en bygning bør man strekke seg langt for å finne ut nøyaktig hvordan huset så ut, spesielt viktig for det visuelle uttrykket er vinduer og utvendig panel. Hvis det ikke finnes underlag i form av tegninger eller fotografier, kan det være mulig å finne informasjon i branntakster, gamle eiendomsoverdragelser eller liknende. Den nest beste løsningen er å kopiere andre bygg fra samme periode, i samme område. Da bruker man i hvert fall elementer som er tidsriktige og lokale, men man står i fare for å miste det som er spesielt for akkurat dette huset. Det tredje alternativet er å bruke detaljer angitt i større oppslagsverk, som viser (flere) regionale, tidsriktige detaljer, men som ikke nødvendigvis har lokal tilknytning.

Fig. 52 Uheldig vindusløsning

Toppengslet krysspostvindu?!

Det er ofte lurt å undersøke nærmere på låver, uthus, loft og i kjellere, gamle bygningdeler hadde en tendens til å bli spart på, og gjerne stuert vekk et eller annet sted. Hvis de bygningdelene man finner ikke kan settes i stand, kan de likevel si noe om hvordan huset så ut opprinnelig, slik at kopier kan lages. I utgangspunktet bør man undersøke om det går an å reparere de gamle delene først, det være seg dører, vinduer eller beslag. Dette gjelder spesielt tilleggisolering av gamle dører og vinduer (f. eks. varevinduer el. koblete vinduer).

Ellers har heldigvis byggvaremarkedet snudd med strømmingene i tiden, slik at det nå er blitt langt enklere enn tidligere å spesialbestille dører og vinduer, og ikke minst listverk. Kundene har blitt mer kravstore, slik at høvleriene nå raskt må kunne lage spesialprofiler for å være konkurransedyktige.

Kontakt fagmann for opptegning og bestilling av spesielt listverk og dører - og vinduer.

6.2. Restaurering sveitserstil spesielt

Sveitserstilen var den første stilperioden hvor det var viktig å framheve treet som byggemateriale, husene ble ekspressivt utformet både hva gjelder detaljer og konstruksjon, med synlige søyler/bjelker, verandaløsninger, profilerte takutstikk, og takryttere/gavlspir. Disse detaljene er svært utsatt for vær og vind, og har gjennom årenes løp blitt ødelagt på mange sveitserstilbygninger. Dette skyldes til dels manglende vedlikehold, men i like stor grad skyldes det at disse dekorasjonene ikke alltid var like godt gjennomtenkt teknisk. Et godt eksempel er her stasjonsbygningene på Kirkenær, som alle opprinnelig hadde gavlspir og møneryttere.

Tiltak; utskifting med gode materialer, spunsing, godt malingsarbeid, godt vedlikehold. Bevar mest mulig, og bestill evt. nye deler identiske med de gamle (listverk, profiler, dører - vinduer). Ta kontakt med lokal snekker/høvleri for å få kopiert detaljer og listverk nøyaktig. Husk at tilnærmet alle materialer var høvlet, dette gjelder også utvendig panel.

Tendensen har i de siste årene vært en overrestaurering av gamle hus, dvs. at bygningsdeler har blitt byttet ut uten at det har vært helt nødvendig. Spesielt gjelder dette dører og vinduer, panel, takstein etc. Dette er bygningsdeler som ved varsom demontering fortsatt kan være fullt brukbare og kan settes på igjen.

Vi har i dag bedre løsninger på hvordan vi håndterer regnvann, alstå den ytterste værhuden, enn det man hadde i sveitserstilen. Dette vil påvirke hvordan vi bygger opp ytterveggskonstruksjonen ved et restaureringsarbeid, dette gjelder spesielt beslagsarbeid rundt utvendig dører og vinduer. Takteking er generelt og mye bedre ivarettatt i dag, fordi papp- og folieproduktene i undertaket har blitt mye bedre.

Vinduets utforming hører nøye sammen med stilperiodene, og er kanskje den bygningsdelen det har blitt syndet mest mot. Utgangspunktet er at vinduet skal beholdes, og eventuelt tilleggisoleres med tettelist og varevindu, alternativt kan man bestille koblede vinduer. Originalt beslag beholdes, ødelagt eller mangelfullt beslag kan kopieres hos en smed. Husk tetting med tettelist på innerste vindu, og svak lufting på ytterste. Varevindu og koblede vindu kan godt være isolervindu. Vær oppmerksom på at hvis man bestiller nye, isolerte, smårutete vinduer, så vil disse sprossene bli mye tykkere enn på de opprinnelige vinduene, slik at vinduet endrer karakter.

Behold om mulig gammel utgangsdør. Vanligvis var dørene innadslående, og man kan da få laget utadslående, isolert varedør satt inn i samme karm, til bruk i vinterhalvåret.

Fig. 53 Restaurering gamle dører og vinduer

Gamle bygningsdeler kan i de aller fleste tilfeller repareres, ta kontakt med fagfolk!

Ved takteking bør man bruke tidsriktig takstein, ofte enkeltkrum, rød tegltakstein. En spettet fargen ("antikk") gjør at bygget ikke ser for striglet ut. Tilbygg og verandaer/hagestuer kan godt få båndtekte tak, for å beholde en lettere karakter.

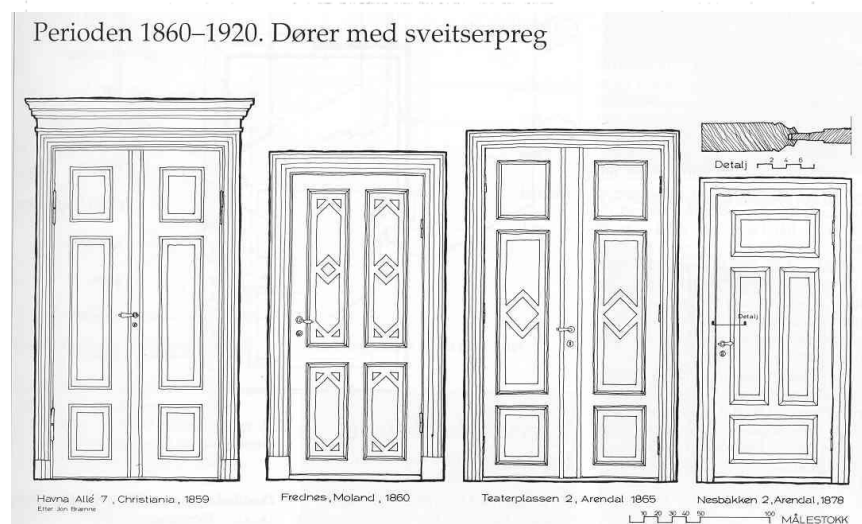

Fig. 54 Dører med sveitserpreg, høge og smale. Hentet fra "Gamle trehus"

GRUE KOMMUNE

6.3. Rehabilitering

Dagens krav til komfort kan ofte ikke tilfredsstilles i gamle hus, dette gjelder spesielt i forhold til varmekomfort og til våtrom. En eller annen form for omgjøring blir da nødvendig. Rehabiliteringen bør da foregå på husets premisser, slik at man ikke påtvinger huset former og overflater som ikke passer. En tommelfingerregel er at man kan *legge til* elementer, men ikke fjerne eksisterende. Det betyr for eksempel at man bør la gammel panel ligge under ny overflate, slik at det gamle panel eller den gamle tapetet er bevart for ettertiden. Skal noe fjernes helt, så må dette måles opp først og dokumenteres med tegninger og beskrivelse (for eksempel paneltyper, listverksprofiler, vinduer - dører, fargebruk osv.) Hvis man beholder *ett* helt rom intakt med eksisterende gulv, vegg, himling, listeverk og dører - vinduer, så opprettholdes helhetsinntrykket i rommet. Så kan man heller tolerere at et annet rom gjøres helt om med nye overflater. (husk dokumentering først). Elementer som legges til kan være nye, moderne materialer som for eksempel gipsplater, finer, takessplater, vinylgulv, parkett etc, det viser at det har foregått en utvikling. Men det vil fortsatt være en diskusjon om hva som passer best av nye overflater sammen med det som finnes i det gamle huset fra før.

Hvis man for eksempel ønsker å bygge om kjøkkenet og gjøre dette moderne, så kan den nye innredningen være blikkfanget i dette rommet, og eksisterende vegg, gulv og himling være underordnet. Da kan man tåle å være svært moderne i valg av materialer og overflater. I andre sammenhenger hvor man for eksempel ønsker å vise fram en flott trapp fra århundreskiftet, så kan det nye inngangspartiet som ligger like ved siden av, være mer underordnet, for ikke å ta all oppmerksomheten bort fra trappa. Man kan likevel bruke moderne materialer.

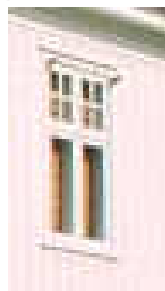

Fig. 55 Krysspostvindu i sveitserstil og jugendstil

6.4. Rehabilitering sveitserstil spesielt

Sveitserstilen har sine klare kjennetegn, og ved rehabilitering av disse bygningene bør man søke detaljer og overflater som passer til huset, dette gjelder både innvendig og utvendig. Ved rehabilitering innvendig er det ikke nødvendig å kopiere eksisterende overflater (samme panel - samme tapet - samme farge), en liten kontrast forteller at dette er en ny overflate. Men det kan hende at "retningen på mønsteret" skal være stående for å gi høyde til rommet. Det kan òg hende at konstruksjonen skal være synlig i veggen, slik som på sveitserstilhusene. På samme måte kan det være en god løsning å gi overflatene lyse farger, slik at tanken om "lys og luft" fortsatt er framtrædende.

Det er jo ofte våtrom som bygges nytt i gamle hus, og det stilles helt andre krav til disse overflatene i dag. Utfordringen blir da å finne godkjente overflater med mønstre som passer i huset. Her finnes det et utall mønstre både i våtromstapeter, vinyl og ikke minst fliser å velge mellom.

Det er verd å nevne at det i sveitserstilperioden tidvis ble brukt fliser (mosaikk) i gulvarealene, samt innslag av smijernsdetaljer og tapetserte flater i tillegg til alt panel og treverket.

Fig. 56 Hotel Union, Øye

I noen sveitserstilbygg var innvendig kledning kun oljet, ikke malt

GRUE KOMMUNE

6.5. Tilbygg

Ett tilbygg kan i mange tilfeller være den beste løsningen. Den innebærer ofte en forandring av hvordan man bruker huset, i og med at man får en tilleggsfunksjon utenfor den gamle bygningskjernen. Men dette er en forandring som ikke forringer husets antikvariske verdi. Fordelene med et tilbygg er at eksisterende bygg i stor grad kan forbli urørt, og autentisiteten her kan beholdes. Utfordringen ved en utvidelse av huset ligger i å utforme tilbygget slik at det *passer* til det eksisterende, og dette gjelder form og plassering like mye som detaljer og overflater. Den samme utfordringen ligger i overgangen mellom nye og gamle overflater i interiøret, skal dette gli i ett eller skal det være en markert kontrast? Er det samme romfunksjon på begge sider, eller går man over fra for eksempel en gang til en spisestue? I så fall vil det være mer naturlig med en tydeligere overgang.

De forskjellige stilartene har forskjellig bygningsform og uttrykk, og denne forskjellen påvirker også i høy grad hvordan formen og plasseringen på tilbygget bør være. Et rektangulært hus kan fungere godt med *en* type tilbygg, mens et kvadratisk hus ikke ville fungere med samme tilbygg. På samme måte vil et bestemt tilbygg passe godt til et langt og smalt sveitserstilhus, men det behøver ikke passe godt til et langt og smalt empirehus eller midtkammershus. Alt må ses i en sammenheng.

Fig.57 Gjølstad, Brandval

Tilbygg til svalgangsbygning. Arkitekt: Terje Martinsen, Arkitektlaget AS

GRUE KOMMUNE

6.6. Tilbygg sveitserstil spesielt

Sveitserstilhusene er først og fremst et "veranda- og gavlhus", og tilbygg kan gjerne forsterke og underbygge dette. Gavlmotivet er viktig i begge ender, men i sveitserstilen ble det også svært vanlig å legge en veranda-akse på tvers av lengderetningen, gjerne symmetrisk på fasaden. Karakteristisk er luftige konstruksjoner med søyler og store takutstikk.

Det er også verd å merke seg at takkonstruksjonen på sveitserstilhusene ofte var gitt av det frilagte gavlmotivet. Konstruktivt måtte de ytterste sperrene og hanebjelken i gavlen bæres av to utkragede "bjønn-åser", som inne på loftet egentlig var overgurten i en form for fagverk. Synlig takkonstruksjon i tilbygg til sveitserstilhus, bør ha en avklart og logisk oppbygning, på samme måte som eksisterende hus. Verandaene var også bygget opp av synlig søyle - bjelkekonstruksjon, men her hviler sperrene på mønsåsen og på den utkragede toppsvilla øverst på søylene.

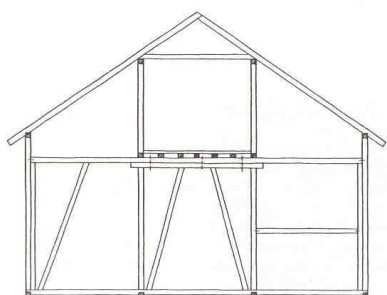

Fig.58 Takkonstruksjon sveitserlåve. Samme prinsipp for våningshus

Hentet fra "Beresystem i eldre norske hus"

I forbindelse med gamle hus kan det ofte være en utfordring å få til større uteplass i hagen. På moderne hus bygger man da gjerne en stor veranda på bakkeplan, gjerne med søyler opp fra bakken og rekkverk hele veien rundt. Disse verandaløsningene kan det i mange tilfeller være vanskelig å få til å passe på gamle hus. Ser vi bort i fra svalgangsbygninger og sveitserstilhus, har de fleste stilperiodene relativt lukkede husvolumer, og moderne verandaløsninger vil fort virke "utenpåhengt".

Svalgangsbygningene og sveitserstilen med sine gavlverandaer er mer oppløste i fasaden, men åpningene er klart definerte og begrenset i omfang, de har sin plass og sitt mål. Den beste løsningen er som regel å bygge en utepaviljon, fristilt fra huset. Forutsetningene er selvfølgelig at det er plass i hagen. Man kan her stille friere både når et gjelder størrelse og form, i og med at det er et nytt bygg. Men det bør stilles samme krav til å finne former som passer sammen, og som gjør at uteplassen blir et tilskudd til våningshuset. Men det går an å velge en enklere løsning på større uteplass, stein- eller betongheller rett på bakken er mindre problematisk, og passer i grunn til alle typer bygg.

6.7. Fyrstikkmodeller

Vi skal se på noen forskjellige prinsipper for å legge til nye bygningsvolumer, og vi tar utgangspunkt i en *tenkt* standardmodell. Det må understrekes at dette kun er ment som eksempler på hvordan et tilbygg kan forandre hele husets uttrykk. Men før man tenker på husets fasader, så må man gå grundig gjennom ny *planløsning* i huset (hvilke nye rom man trenger og hvordan disse ligger i forhold til hverandre), og hvordan huset ligger på tomta (adkomst, parkering, uteplass, morgen- og ettermiddagssol etc.) Først plan- så fasade!

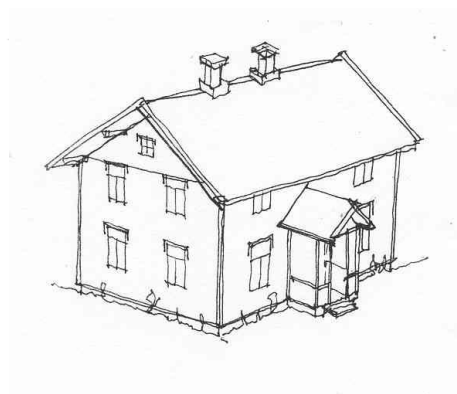

Fig. 59 Grunn-modell

Teoretisk modell som utgangspunkt

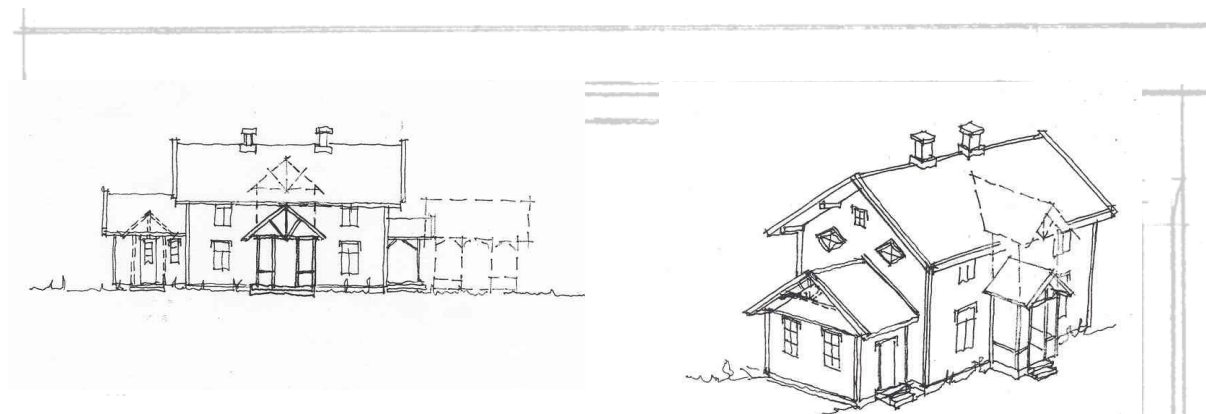

Fig. 60 Sekundær-inngang/bislag

Her er et lite tilbygg lagt til i en etasje på enden av 2 etasjes hus, gjerne i forbindelse med nytt vaskerom/WC. Det kan være en fordel å lage tilbygget smalere enn hovedbygningen, da framstår det klarere som eget tilbygg, dessuten blir forkantbord og takrenner mer beskyttet og mindre fremtredende inn mot eksisterende hus. Tilbygget forstyrrer ikke hovedformen eller skalaen på huset. Gavl på gavl fungerer generelt godt på sveitserstilhus, takrøsting denne veien kan dog gi problemer med vinduene i 2. etg. Det kan vurderes takskjegg eller gavloppløft over dør. Tilbygget kan gjerne utføres med egne, moderne detaljer (som passer).

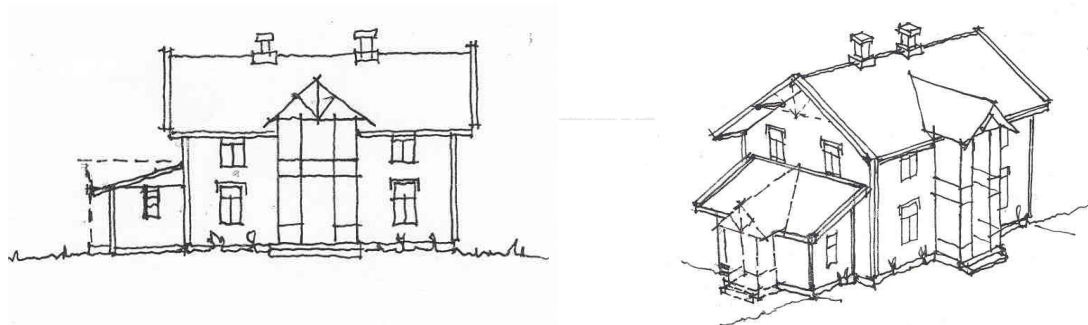

Fig. 61 Sekundær-inngang m/ pulttak og takoppløft

I dette eksemplet er et pulttak lagt til i enden av 2 etasjes hus hvor det i liten grad påvirker vinduer i 2. etg, men det har mye i seg av jærhusets "gavl – skute" – uttrykk. Skuten kan sitte bedre på sveitserstilhus med et takoppløft/verandatak foran inngangsdøra, men en balansegang må til her for at det ikke skal bli overlesset av detaljer. Det kan også her være en fordel å trekke tilbygget inn fra eksisterende vegglinje. Man skal i alle tilfeller være forsiktig med å lage skuta for bred, da den lett blir "tung og uten spenst". Tilbygget kan gjerne ha egne, moderne detaljer.

Tilbygget i seg selv påvirker ikke husets skala.

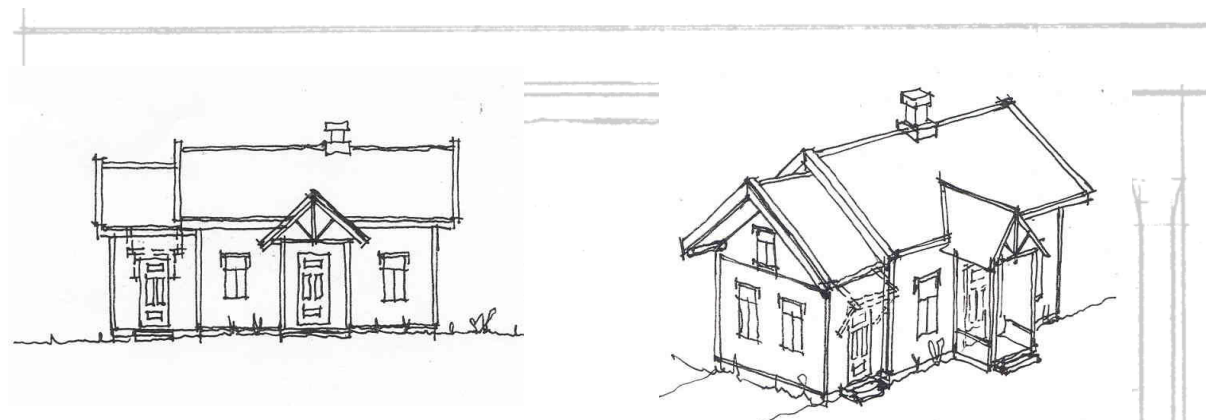

Fig. 62 Tilbygg til lite hus i en etasje

Tilbygget legges på gavlen til en en-etasjes stue, og vegger og tak trekkes litt inn i forhold til eks. vegglinje, sammen framstår de som "lite hus med tilbygg". Tilbygget påvirker ikke husets nette skala, heller underbygger den). Bruk helst moderne detaljer, og gjerne enkelt takskjegg på veggkneker over bislagsdøra.

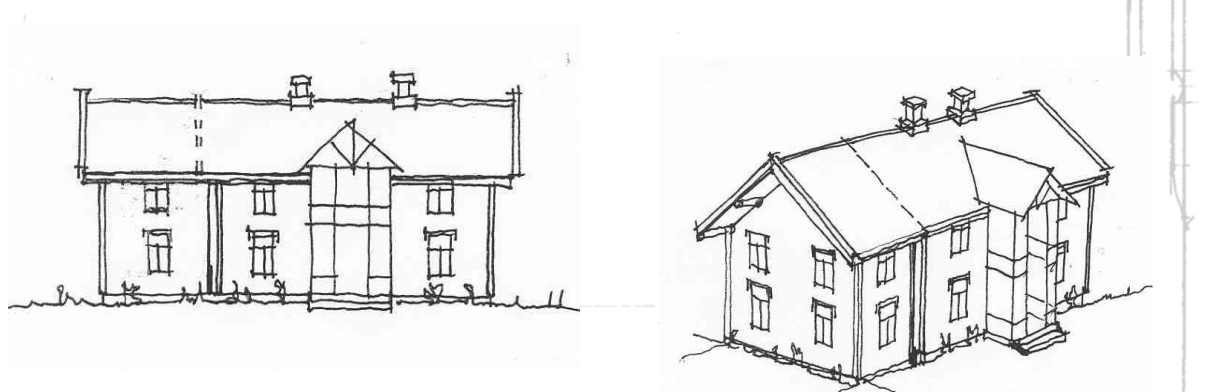

Fig. 63 Forlengelse i begge etasjer

Ved en utvidelse av 2 etasjes hus ved større plassbehov, så er det vanlig med kopier av gammel detaljering, (dette vil si at vi lager et større hus, altså ikke et tilbygg). Hvis man ønsker å beholde et skille mellom gammelt og nytt, kan det bygges med et tilbaketrukket felt i veggen, for å markere overgangen. Det blir her en vurdering om tilbygget skal ha ny eller gammel panel, vinduer med ny eller gammel inndeling.

En slik forlengelse kan skape litt mer komplisert planløsning, fordi man må gå gjennom rom innvendig for å komme ut i ny "avdeling", evt. må man bygge nytt trappeløp.

Størrelsen på tomta og på eventuelt andre bygg i nærheten må vurderes, slik at det nye huset ikke sprenger tomta.

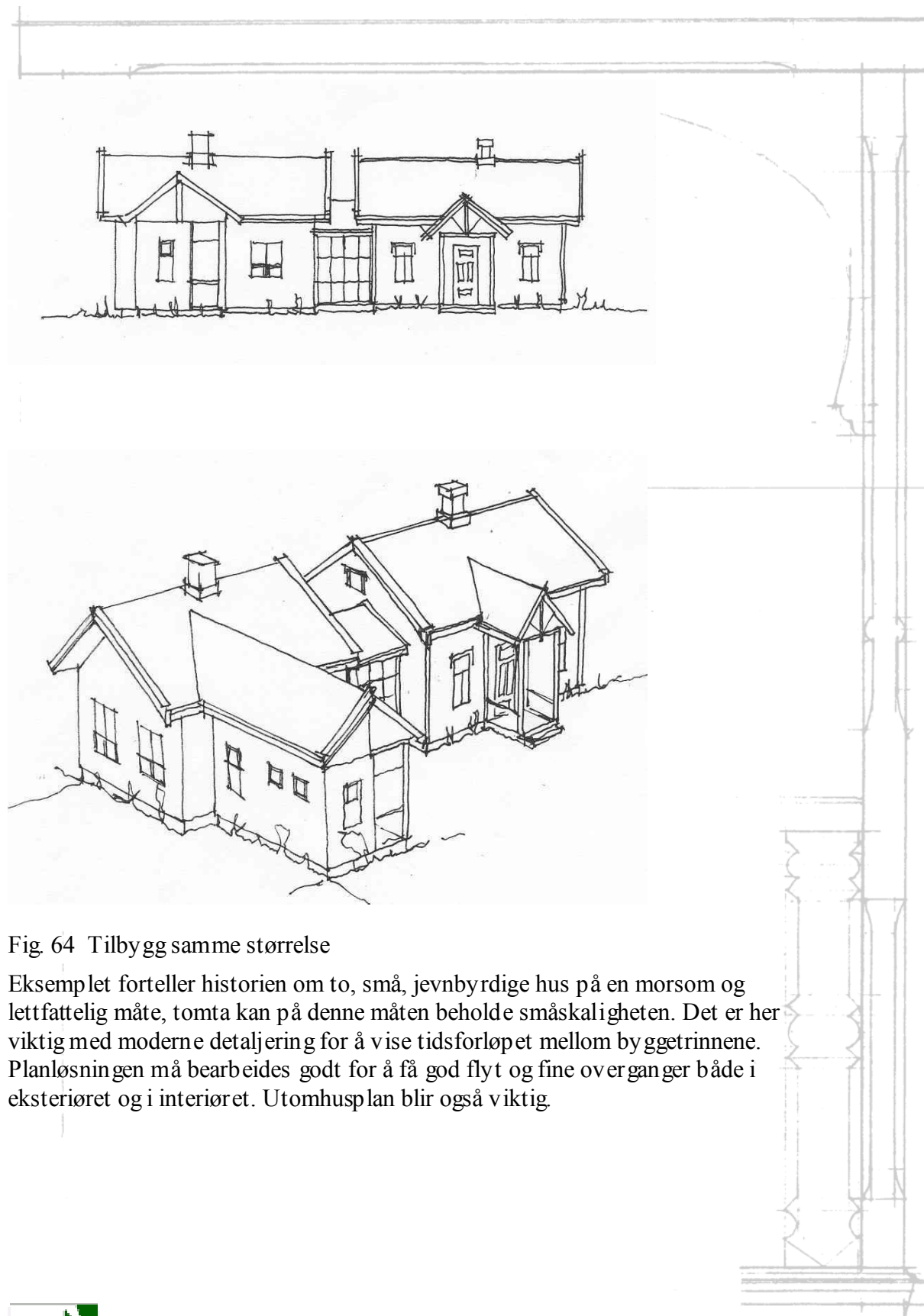

Fig. 64 Tilbygg samme størrelse

Eksemplet forteller historien om to, små, jevnbyrdige hus på en morsom og lettfattelig måte, tomte kan på denne måten beholde småskaligheten. Det er her viktig med moderne detaljering for å vise tidsforløpet mellom byggetrinnene. Planløsningen må bearbeides godt for å få god flyt og fine overganger både i eksteriøret og i interiøret. Utomhusplan blir også viktig.

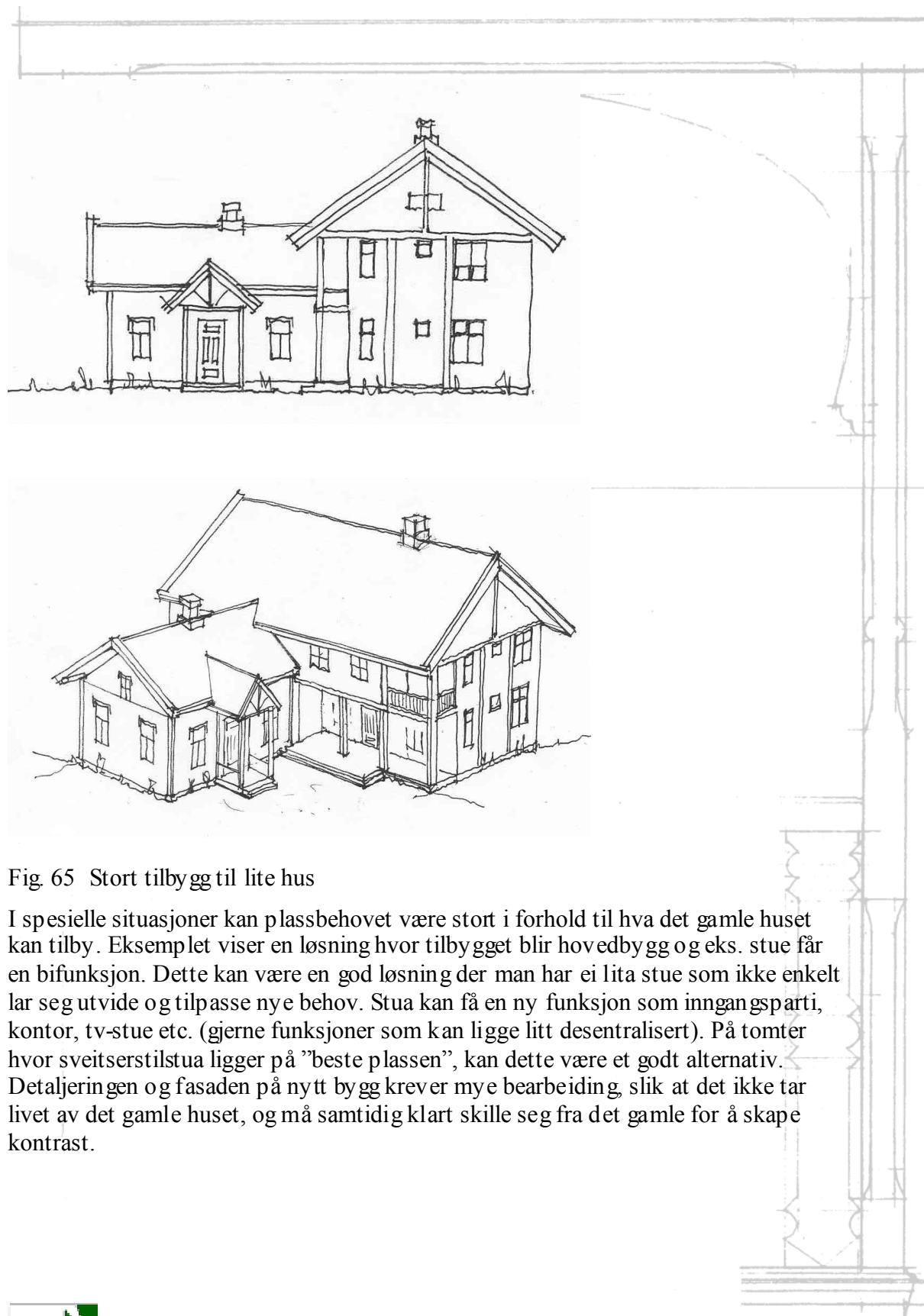

Fig. 65 Stort tilbygg til lite hus

I spesielle situasjoner kan plassbehovet være stort i forhold til hva det gamle huset kan tilby. Eksemplet viser en løsning hvor tilbygget blir hovedbygg og eks. stue får en bifunksjon. Dette kan være en god løsning der man har ei lita stue som ikke enkelt lar seg utvide og tilpasse nye behov. Stua kan få en ny funksjon som inngangsparti, kontor, tv-stue etc. (jerne funksjoner som kan ligge litt desentralisert). På tomter hvor sveitserstilstua ligger på "beste plassen", kan dette være et godt alternativ. Detaljeringen og fasaden på nytt bygg krever mye bearbeiding, slik at det ikke tar livet av det gamle huset, og må samtidig klart skille seg fra det gamle for å skape kontrast.

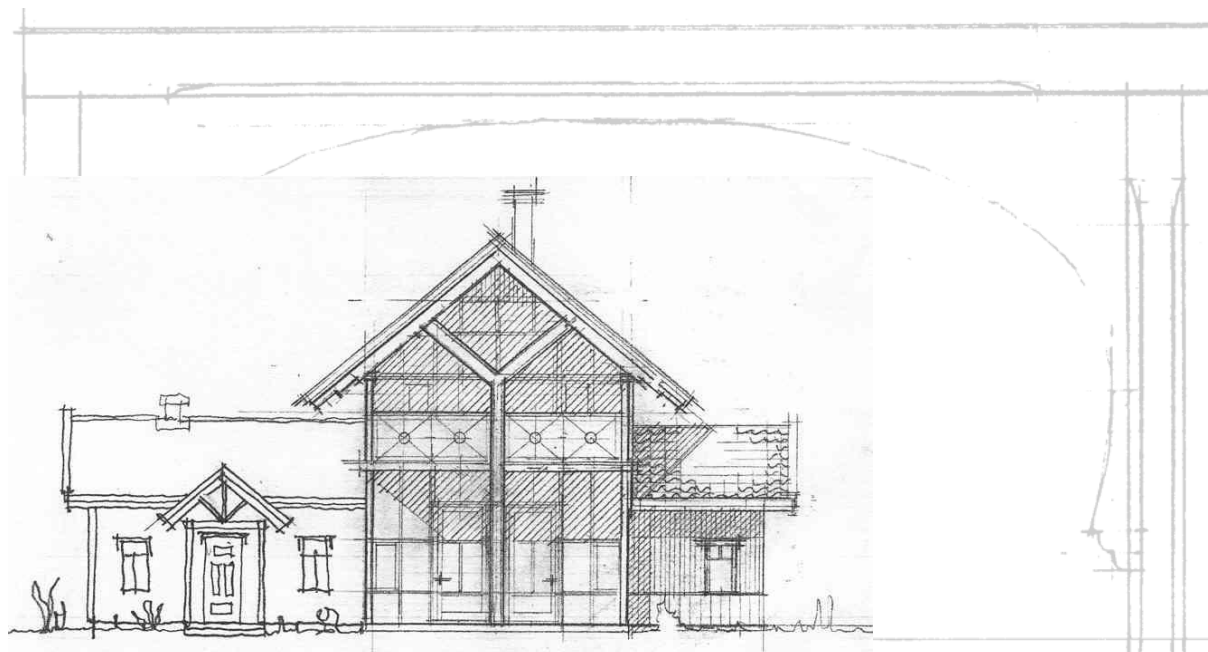

Fig. 66 Lita stue med moderne tilbygg

Eksemplet viser et "friskt" forslag på moderne tilbygg til gammel stue. Kan moderne materialer og moderne former passe til gamle hus? Er kontrast eneste virkemiddel, eller kan kontrast og likhet sammen lage den spenningen som skal til? Kan linjer og retninger alene skape sammenheng?

Disse variantene kan tilpasses og kombineres avhengig av hva bruker ønsker, det er uansett viktig at type detaljering og detaljeringsgraden avpasses til eksisterende bygg. Som før nevnt tåler sveitserstilhus relativt mye detaljer, dvs. at det kan skje mye i fasaden. Men det bør være samsvar mellom detaljeringsgrad og hva tilbygget inneholder. Det er kanskje mer naturlig å dekorere et inngangsparti friskt og morsomt, enn et vaskerom/bislag. I situasjonsplanen og i selve huset er det en form for ”gradering” mellom offentlig-halvoffentlig og privat sone, og detaljeringsgraden bør henge sammen med dette hierarkiet.

Fig. 67 Veranda Krattebøl, Nord-Odal. (ikke realisert) Et forslag på ny veranda til et stort, eksisterende våningshus i sveitserstil. Verandaen er foreslått lagt på bakkeplan, forblendet med naturstein og med rekkverk i tre. Under verandaen er det en nedgang til en hvelvkjeller. I uttrykk nærmer dette tilbygget seg opprinnelig detaljering (stilkopiering), selv om motivet i midtfeltet er ”ny-komponert” (med elementer fra eksisterende veranda). Det finnes ikke noe fasitsvar på hvilke tilbygg som kan kopiere eksisterende stil og hvilke tilbygg som bør være moderne, det har med størrelse å gjøre, det har med rom-funksjon å gjøre, og det kan også være viktig hvor synlig tilbygget er for allmennheten (framside-bakside-fondmotiv-silhuett-etc.). I utgangspunktet bør alle nye bygg få lov til å være nye!

7. Farger

I vårt distrikt har det helt siden 1700-tallet vært vanlig å legge panel på våningshusene, og valget av farger på huset var i stor grad en motesak som fulgte stilutviklingen i Europa. I tillegg var fargebruken et tegn på sosiale skiller, idet enkelte fargepigmenter var svært kostbare. Preysserblått og blyhvitt var dyre farger, mens engelskrødt og oker var billigere, naturbaserte pigmenter.

Farger på gamle hus er et stort tema med betydelige regionale variasjoner, men det viktigste å huske på, er at det går et klart skille mellom empirehus fra 1810-1850 og sveitserstilen fra 1860 og utover. Før sveitserstilen skulle fargene (og paneltypen) illudere sandsteinsfarger fra steinhusene i Europa, spesielt populært var lys gult, hvitt og lysegrått. Men med sveitserstilen dreide fargevalget mer over på jordfarger, fordi nå var det viktig å markere treverkets fortreffelighet. Det skulle ikke lenger likne på sandstein!

100 år etter sveitserstilen sitter de fleste igjen med et bilde av staselige, hvitmalte sveitserstilhus, men det er ikke de opprinnelige fargene. Hvitmalingen kommer for fullt etter 1. verdenskrig, fordi nye framstillingsprosesser gjorde prisen på hvitmalning mye rimeligere. Samtidig kom nyklassisismen inn over landet, og her skulle husene igjen være hvite og rolige, med steinhusforbilder fra Europa. Men den tidlige sveitserstilen tok med seg de kjølige gråtonene fra empiren og tilsatte mer varme, og artikulerte klart skillet mellom veggliv, konstruktive elementer og utsmykningsdetaljer. Mot slutten av århundret ble dette skillet stadig sterkere, og paletten til sveitserstilen ble full av mettede og kraftfulle jordfarger. I tillegg til en allerede livlig fasade rent bygningsmessig og detaljmessig, så forsterket altså malingen dette ytterligere. De hvitmalte sveitserhusene vi ser i dag er rolige og "snille" utgaver av det opprinnelige uttrykket!

7.1. Utvendige overflater

Sveitserstilhusene spiller på kontraster i fasaden, og bør etter min mening tilbakeføres også hva gjelder utvendige farger. Hvis ikke panel og listeverk er byttet utvendig, så er det fullt mulig å lage fargestrapper på veggen, eller evt. sende inn fargeutsnitt til analyse slik at man finner tilbake til de opprinnelige fargene. I eldre branntakster og overdragelsedokumenter kan det finnes informasjon om opprinnelige farger.

I hovedsak er det en kombinasjon av oker - lysebrun, brunt, rødbrunt og mørkegrønt som går igjen, altså treets *egne* farger. Det finnes utdypende litteratur både i bøker og i hefter, se henvisninger bak Snakk i tillegg med lokale, eldre malermestre for å få tips, de kan sitte inne med verdifull informasjon.

Fig. 68 Kongsgården, Grinder, begge bildene

Flott sveitserstilhus fra 1905 malt i originale farger. Konstruksjon og detaljer er malt i annen farge enn veggflaten. Både omramming og ramme på vinduene er malt brune, slik at vinduene framstår som store hull i veggen, dette for at huset skal virke åpent og luftig.

GRUE KOMMUNE

Fig. 69 Priveten, Jernbanestasjonen

Bygget er nylig malt opp igjen med tidsriktig linoljemaling, basert på fargeundersøkelse foretatt på tilsvarende bygg på Roverud stasjon.

Fig. 70 Brodal, Kirkenær

Totalrenovert sveitserstilhus med 3-delt fargesetting i mettede farger.

GRUE KOMMUNE

ARKITEKTLAGET AS
SJÖBERG, STENBERG, MARTINSEN & SUNDBY
Postboks 611 2204 Kongsvinger tlf. 62 88 27 50 fax 62 88 27 51

7.2. Innvendige overflater

Innvendige overflater ble malt med linoljemaling på samme måte som utvendige overflater, i enkelte sveitserstilhus kan vi imidlertid finne paneler og himlinger som kun er oljet. I tillegg kunne det i spesielt påkostede rom, som for eksempel i finstua, bli lagt brystningspanel med strie og tapet over. Sjablondekor både på vegg og i himling forekom ofte, og gulvbordene kunne også være malte, gjerne med streker og felter langs veggene for å illudere gulvteppe.

I denne perioden ble det på møbler og dører populært med ådring, som var en malingsteknikk som ble brukt for å illudere finere treslag. Spesielt populær var eikeådring, men det kunne også være bjørk- og nøttetre-imitasjoner.

Finner man gammel tapet eller sjablondekor under restaureringsarbeidene, så bør man kontakte konservator for å fastslå hva det er og hva man skal gjøre videre. Gammel tapet og ådrede flater bør i størst mulig grad beholdes for å fortelle historien om huset, skal det fjernes må man sørge for å dokumentere funnene, enten ved oppmålingsegninger og fargeprøver eller ved fotografier. Vær forsiktig ved rengjøring av gamle tapeter, finn faglitteratur eller kontakt konservator hvis du er i tvil.

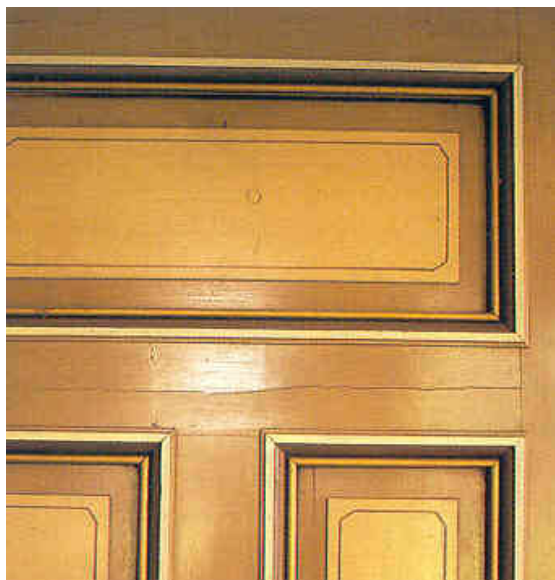

Fig. 71 Speilfyltingsdør med strekdekor

Utsnitt av speilfyltingsdør fra sveitserstilperioden, med tidstypiske farger. Dalsbergstien i Oslo

I den senere tid har linoljemalingen fått en renessanse på gamle hus, og den burde være selvskreven på sveitserstilhusene. Malingen kan ta litt tid å bestille, med den er verd å vente på. Det er mulig å lage malingen selv også, men det er litt arbeid og egentlig mer for de spesielt interesserte. Karakteristisk for linoljemalingen er den matte/halvblanke overflaten med tydelig *penselskrift*, dette gir et spesielt liv til overflaten. Malingen er ellers drøy, og den er lett å arbeide med selv når det blir litt kaldt. I tillegg har den meget god inntrengningsevne, også på høvlet utvendig kledning. Tørketiden er døg litt lenger enn vanlig alkydmaling, slik at man må beregne seg litt lenger tid mellom strøkene. Linoljemalingen fungerer like godt inne som ute.

Maling av gamle hus generelt er et stort kapittel, det er større variasjon i tidsriktige farger enn i tidsriktige bygningsdetaljer. Men det finnes god og oversiktlig litteratur, i tillegg kan man snakke med konservator eller arkitekt, som uansett kan hjelpe deg videre.

Men det er nå engang slik at husets eller rommets uttrykk i meget stor grad påvirkes av fargen. Sveitserstilhus har sine klare kjennetegn, og de kjennetegnene kommer først til sin fulle rett med sveitserstilfarger!

8. Søknader og støtteordninger

Samfunnet er i stadig utvikling, og gamle hus faller fra samtidig som nye bygges. Idealistisk sett skulle kanskje de fleste gamle hus fått stå, men dette er det ikke rom for økonomisk, og det er ville på mange måter vært et forsøk på å stoppe klokka. Vi må erkjenne at samfunnet er i utvikling.

Det finnes i dag få støtteordninger for gamle hus, og de som finnes har begrensede midler. I forbindelse med verne- og fredningssaker er fylkeskommunen nødt til å prioritere hardt, selv om det er mange prosjekter som hadde fortjent et økonomisk bidrag. Spør likevel på kommunen eller ta kontakt med fylkeskommunen og regionskonservator dersom du ønsker å få dette vurdert for din bygning.

9. Bygningsdeler

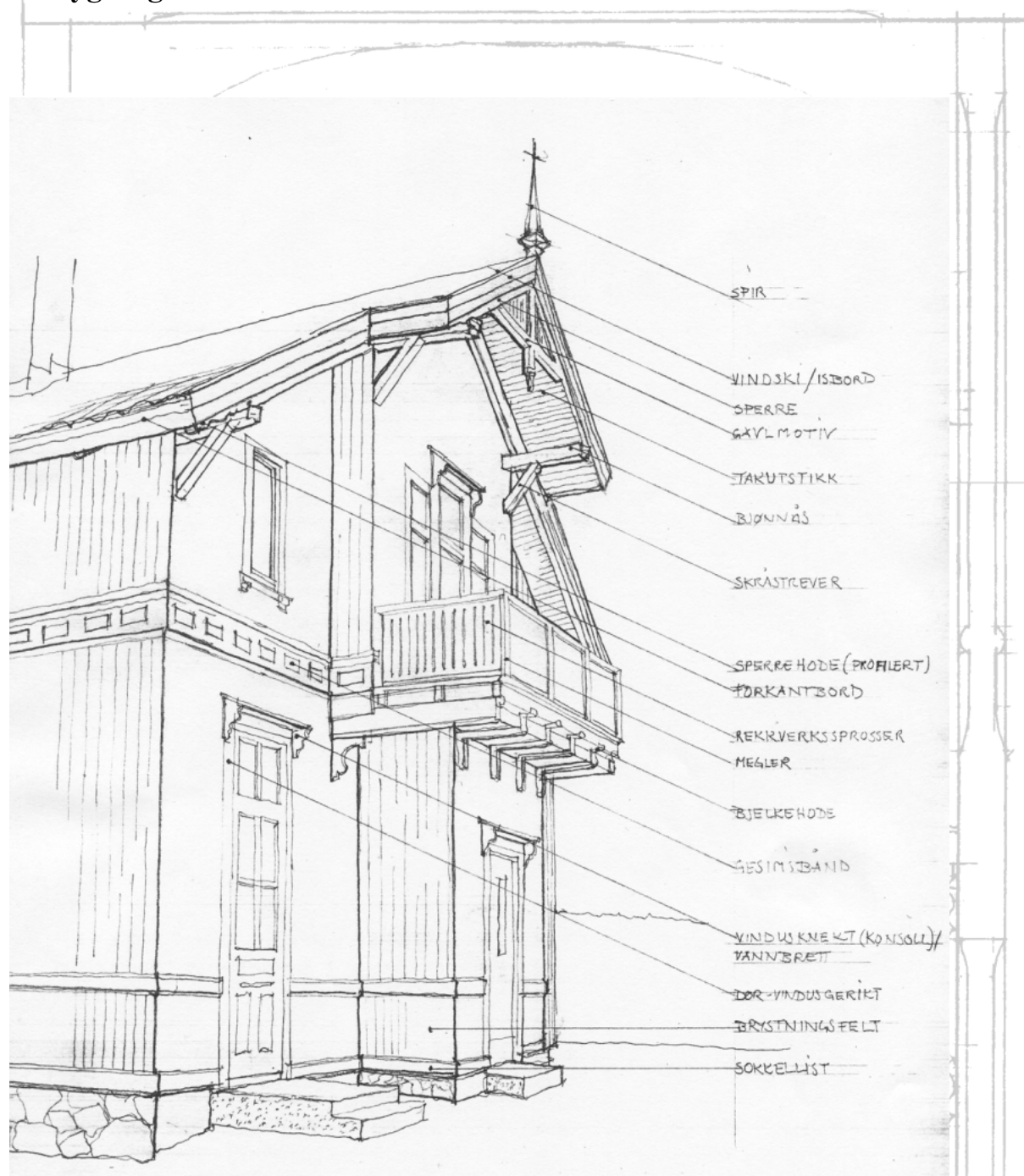

Fig. 72 Navn på bygningsdeler (skisse av jernbanestasjonen)

GRUE KOMMUNE

ARKITEKTLAGET AS
 SJÖBERG, STENBERG, MARTINSEN & SUNDBY
 Postboks 611 2204 Kongsvinger 11. 62 88 27 50 fax 62 88 27 51

10. Litteraturhenvisning

- Drange, Aanesen, Brønne; "Gamle trehus" Universitetsbiblioteket 1996
- Eldal, Underdal, "Tradisjon og atmosfære", Kom Forlag 1996
- Godal, Moldal; "Beresystem i eldre norske hus", Teknologisk institutt 1994
- Gombrich; "Kunstens historie", Nordisk Forlag, København, 1990
- Temahefter; "Gode råd om gamle....", Fortidsminneforeningen
- Fortidsvern nr 1, 1994; "Sveitserstilhus", Fortidsminneforeningen
- Fortidsvern nr 1, 1991; "Tilpasningarkitektur", Fortidsminneforeningen
- Vagstein, "En kvalitativ stedsanalyse for Kirkenær", 1996

Fig. 73 Drømmen om en sveitserstilveranda
Kvikne's Hotell, Balholm

GRUE KOMMUNE

11. Foto-registrering/byplan

Fig. 74 Lundgårdens opprinnelige utseende (10)

Fig. 75 Herstadbygningen, revet (22)

GRUE KOMMUNE

Fig. 76 Meierigårdens opprinnelige utseende (23)

Fig. 77 Torsby opprinnelig utseende (1)

GRUE KOMMUNE

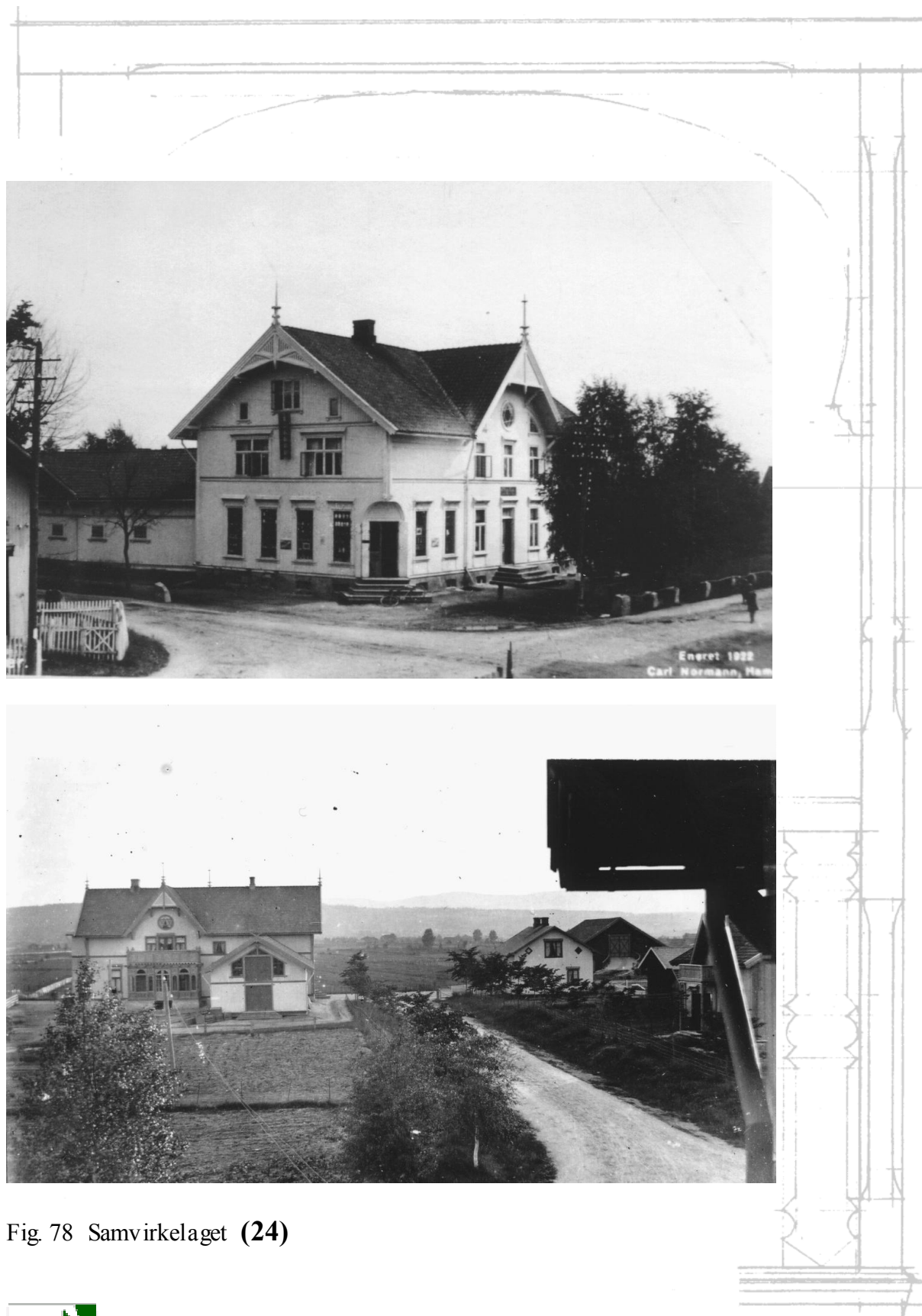

Fig. 78 Samvirkelaget (24)

GRUE KOMMUNE